

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1

โครงการวิจัย

“การสร้างผู้นำด้านวัฒนธรรม ประเพณี บ้านสามหมื่น

ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่”

โดย

นายยงยุทธ หรีจา และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. สำนักงานภาค)

มกราคม 2554

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
เลขที่รับ TRF/10.....109.....
วันที่รับ.....9.MAR.2011.....

โครงการวิจัย

“การสร้างผู้นำด้านวัฒนธรรม ประเพณี บ้านสามหมื่น

ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่”

โดย

นายยงยุทธ	หรีจา
นายสุวิทย์	เลาป่า
นายประเสริฐ	ฉั่วจา

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

มกราคม 2554

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ 1 รู้จักโครงการวิจัย	1
ส่วนที่ 2 สถานภาพ สถานการณ์ และบริบทชุมชนบ้านสามหมื่น	10
ส่วนที่ 3 การสรุปผลการดำเนินกิจกรรมและการสรุปบทเรียนต่าง ๆ จากการจัดเวทีและกิจกรรม	21
ส่วนที่ 4 บทเรียนที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม	80
ส่วนที่ 5 แผนการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 2	82

ส่วนที่ 1 บทนำ

1. ความสำคัญในการวิจัย

ชุมชนบ้านสามหมื่น ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ นั้นเป็นหนึ่งในสมาชิกองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำคอกสามหมื่น คนในชุมชนมีทั้งหมด 646 คน ประกอบไปด้วย ชนเผ่าลิสู่ จำนวน 538 คน ชนเผ่าจีนยูนนาน จำนวน 59 คน ชนเผ่าไทยใหญ่ จำนวน 32 คน และชนเผ่าปะหล่อง จำนวน 17 คน ชุมชนบ้านสามหมื่นนี้ตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2502 โดยในยุคก่อตั้งชุมชนนั้น เป็นชนเผ่าม้งเข้ามาหาพื้นที่ทำกิน พบพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์จึงได้ตั้งชุมชนบ้านสามหมื่นขึ้น และเมื่อชนเผ่าม้งยุคบุกเบิกได้ย้ายหมู่บ้านไป ชนเผ่าลิสู่ จึงได้เข้ามาอยู่ในชุมชนนี้แทน จนปัจจุบันไม่เหลือชนเผ่าม้งเดิมอีกเลย

ในอดีตชุมชนอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ใช้ชีวิตแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตั้งแต่ พ.ศ.2502 เป็นต้นมา และเมื่อการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายดำเนินไปนั้น เมื่อประมาณ พ.ศ.2530 เป็นต้นมา ความ

เปลี่ยนแปลงต่างๆ เริ่มเข้ามาสู่ในชุมชน แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนไปมีการส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือในเมืองมากขึ้น ทำให้ระบบครอบครัวเริ่มห่างไกล การใช้ชีวิตก็เปลี่ยนไปมีการทำงานเพิ่มมากขึ้นเป็น 2 เท่า เพื่อส่งเสียลูกหลานเรียนหนังสือจนลืมที่จะสอนประเพณีของตนเองให้กับลูกหลาน กลับยังมีการนำเอาวัฒนธรรมของคนในเมืองมาใช้ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้คิดว่าเป็นประเพณีที่ดีงามแต่กลับไม่นึกว่าจะเป็นการทำลายวัฒนธรรมที่ดีงามของชนเผ่าตนเองที่สืบทอดกันมาช้านานโดยไม่รู้ตัว

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น เกิดขึ้นมาจาก สมัยก่อนผู้นำทางด้านวัฒนธรรมนั้น ไม่ได้มีการถ่ายทอด หรือสอนให้กับรุ่นลูกหลาน เพราะวัยรุ่นในยุคนั้น ออกไปเรียนหนังสือข้างนอกชุมชน เมื่อผู้นำไม่ได้ถ่ายทอดไว้ พอหมดยุคคนรุ่นนั้น จึงไม่มีคนรุ่นต่อมาที่จะสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ได้ดังเช่นในอดีต ประกอบกับความเจริญเริ่มเข้ามาในชุมชนมากขึ้น จนปัจจุบัน ในชุมชนไม่มีผู้นำทางด้านวัฒนธรรมหลงเหลือเลย ส่งผลให้วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของ

ชุมชนหายไป บางอย่างไม่มีการประกอบพิธีกรรมนั้นๆ อีกเลย ส่งผลให้การดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่มีมากขึ้น ความสามัคคีลดน้อยลง และผู้นำชุมชนไม่สามารถประกอบพิธีกรรม และประเพณีบางประเพณีได้อย่างในอดีตที่ผ่านมา ทางกลุ่มผู้นำชุมชนจึงได้รวมกลุ่มกันและคิดว่า หากวันนี้เราไม่ศึกษารวบรวม วัฒนธรรม ประเพณี ที่ดั้งเดิมของคนในชุมชนไว้ อีกไม่กี่ปี วัฒนธรรม และความเป็นชนเผ่าลี้ชูของบ้านสามหมื่นคงหายไปและหมู่บ้านคงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมากกว่านี้

2. คำถามวิจัย

ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าลี้ชูบ้านสามหมื่นมีอะไรบ้าง และชุมชนจะสามารถสร้างผู้นำทางด้านวัฒนธรรมลี้ชูของชุมชนสามหมื่นได้อย่างไร

3. วัตถุประสงค์

- 3.1 เพื่อศึกษา รวบรวม ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าลี้ชูบ้านสามหมื่น
- 3.2 เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างผู้นำด้านวัฒนธรรมลี้ชูบ้านสามหมื่น
- 3.3 เพื่อสื่อสารประเพณี วัฒนธรรม ให้คนในชุมชนให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4. แผนการดำเนินงาน

- 4.1 ประชุมสร้างความเข้าใจโครงการวิจัยและแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้าน
- 4.2 ประชุมวางแผน และออกแบบเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลตามขอบเขตการดำเนินงานที่กำหนดไว้
- 4.3 จัดทำแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล
- 4.4 ศึกษา รวบรวมข้อมูลตามขอบเขตดังกล่าว โดยแบ่งเป็น 2 หมวด คือ ชุดเนื้อหาประเพณีวัฒนธรรม จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ ปี่ไหมลี้ชู เลี้ยงเจ้าเมือง เซ่งเม้ง ลงแขก สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินข้าวใหม่ และชุดการละเล่นพื้นบ้าน โดยใช้วิธีการดังนี้
 - เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม
 - สัมภาษณ์ผู้รู้เก็บข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด
 - ประชุมกลุ่มย่อย (วงน้ำชา) เพิ่มเติมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
 - เข้าร่วมประเพณี และเก็บข้อมูลจากของจริงเพิ่มเติม
- 4.5 ทดลองทำของเล่นชนเผ่า
- 4.6 ประชุมทีมวิจัยประจำเดือนเพื่อสร้างความเข้าใจ วางแผนงาน และสรุปการทำงานร่วมกัน
- 4.7 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ
- 4.8 สรุปข้อมูลทั้งที่เก็บได้ทั้งหมดและวางแผนการดำเนินงานระยะต่อไป
- 4.9 จัดทำรายงาน

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ได้ข้อมูล ประเพณี วัฒนธรรมลือบ้านสามหมื่น
- 5.2 ชุมชนเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าที่ถูกต้อง
- 5.3 ได้แนวทางสร้างผู้นำทางด้านวัฒนธรรมลือบ้านสามหมื่น

6. ระยะเวลาในการดำเนินงาน

ใช้เวลาประมาณ 1-2 ปี ระยะที่ 1 ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2552 ถึง เดือนกันยายน 2552 รวมระยะเวลา 8 เดือน

7. ขอบเขตในการศึกษาวิจัย

ชุมชนสามหมื่นได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัย โดยได้ระดมความคิดเห็น วัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของชุมชนที่ยังคงอยู่และที่หายไป รวมทั้งที่อยากจะศึกษา รวบรวม และรื้อฟื้น โดยเอา ระยะเวลาเป็นตัวตั้งในช่วง 1 ปี ของการดำรงชีวิตของชนเผ่าลือ ได้ประเด็น และผู้รับผิดชอบเป็นแกนหลักในการศึกษาข้อมูลดังนี้

เดือน	ประเพณี	ผู้รับผิดชอบหลัก
มกราคม		
กุมภาพันธ์	ปีใหม่อีสาน/ปีใหม่น้อย	ขงยุทธ /สุรพล
มีนาคม	เลี้ยงเจ้าเมือง	ประเสริฐ/ อาสาณะ
เมษายน	แข่งม้ง	สมชาย / สุรพงษ์
พฤษภาคม	ประเพณีการลงแขก	เอกชัย / ยะณะ
มิถุนายน		
กรกฎาคม		
สิงหาคม	สารทจีน	สุวิทย์ / เล่าเหลียง
กันยายน	ไหว้พระจันทร์	มนัส / นิคม
ตุลาคม	การละเล่นพื้นบ้าน	อาเล / เอก
พฤศจิกายน	กินข้าวใหม่	สมบัติ / เล่าป่า
ธันวาคม		

ระยะที่ 2

เน้นกระบวนการสร้างผู้นำทางด้านวัฒนธรรมที่บ้านสามหมื่น รวมทั้งการฟื้นฟูและสืบทอดให้เกิดผู้นำทางด้านวัฒนธรรมประเพณีอย่างเป็นรูปธรรม

8. ผู้มีส่วนร่วมงานวิจัย

8.1) ทีมวิจัยหลัก

1. นายชยยุทธ	หรีจา	นักวิจัย / หัวหน้าโครงการ (ผู้ใหญ่บ้าน)
2. นายสุวิทย์	เลาอีปา	ผู้ช่วยนักวิจัย (ประธานโครงการ SML)
3. นายประเสริฐ	ฉั่วจา	ผู้ช่วยนักวิจัยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายอาเล	เลาหมี่	ผู้ช่วยนักวิจัยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5. นายเอกชัย	เลาอีปา	สมาชิก อบต.

8.2) ทีมวิจัยร่วม

6. นายสมบัติ	เลาอีปา
7. นายสุรพงษ์	เลาอีปา
8. นายเลาเป้า	เลาอีปา
9. นายอะตาพะ	วู่คะ
10. นายยะเนะ	เลาอีปา
11. นายสมชาย	หมองจา
12. นายเลาเหลียง	หลี่จา
13. นายนิกม	เลาอีปา
14. นายมนัส	ฉั่วจา
15. นายเอก	โหล่งจา

8.3) ทีมที่ปรึกษา

1. นายหลวง	เลาอีปา	ที่ปรึกษาวัฒนธรรม
2. นายอิสระ	ศิริไสยาสน์	หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำคอยสามหมื่น
3. ค.ต.วินัย	รอดทับ	

8.4) ทีมหนุนเสริมและร่วมกระบวนการ

นายชนันชัย มุ่งจิต ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 นายกิตติศัพท์ วันทา ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 นางวาสนา เกษอินทร์ ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 นางสาวสุภาวณี ทรงพรพาณิชย์ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 นายแสนสะอาด สีนสายไทย พี่เลี้ยงโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่คอยสามหมื่น

9. ประวัตินักวิจัย เรื่องการสร้างผู้นำด้านวัฒนธรรมประเพณี บ้านสามหมื่น

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อาชีพ	ตำแหน่ง	ประสบการณ์การทำงาน
1	นายขงบุทร หรีจ่า	เกษตรกร	ผู้ใหญ่บ้านสามหมื่น	- สมาชิก อบต. 2 สมัย - คณะกรรมการองค์กรเครือข่าย คุ่มน้ำคอยสามหมื่น
2	นายสุวิทย์ เล่ายี่ป่า	เกษตรกร	ประธานกองทุนเงินล้าน ประธานโครงการ SML	-
3	นายประเสริฐ ฉั่วจา	เกษตรกร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสามหมื่น	-
4	นายเอกชัย เล่ายี่ป่า	เกษตรกร	สมาชิก อบต.	- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสามหมื่น
5	นายอะเล เล่าหมี	เกษตรกร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสามหมื่น	-
6	นายสมบัติ เล่ายี่ป่า	เกษตรกร	สมาชิก อบต.	-
7	นายสุรพงษ์ เล่ายี่ป่า	เกษตรกร	-	-
8	นายเล่าป่า เล่ายี่ป่า	เกษตรกร	-	-
9	นายชนะนะ เล่ายี่ป่า	เกษตรกร	-	-
10	นายสมชาย หมอจา	เกษตรกร	กรรมการหมู่บ้าน	-
11	นายเลาเลี้ยว หลีจา	เกษตรกร	กรรมการหมู่บ้าน	-
12	นายนิคม เล่ายี่ป่า	เกษตรกร	-	-
13	นายมนัส ฉั่วจา	เกษตรกร	-	-
14	นายเอก โฮล่จา	เกษตรกร	-	-
15	นายรัชเจริญ เล่าช้าง	พนักงาน ของรัฐ	เจ้าหน้าที่ประสานชุมชน	- เจ้าหน้าที่ประสานงาน - ที่ปรึกษาองค์กรเครือข่ายคุ่มน้ำคอย สามหมื่น

ปฏิทินการดำเนินงาน ระยะที่ 1 (8 เดือน)
 ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2552 – วันที่ 30 กันยายน 2552

กิจกรรม	เดือนที่							
	ก.พ	มี.ค	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย
	1	2	3	4	5	6	7	8
กิจกรรมที่ 1 ประชุมสร้างความเข้าใจโครงการวิจัยและแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้าน	✓							
กิจกรรมที่ 2 ประชุมวางแผน และออกแบบเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลตามขอบเขตการดำเนินงานที่กำหนดไว้	✓							
กิจกรรมที่ 3 จัดทำแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล		✓	✓					
กิจกรรมที่ 4 สัมภาษณ์ผู้รู้ ศึกษา รวบรวมข้อมูลตามขอบเขตดังกล่าว โดยแบ่งเป็น 2 หมวด คือ 1) ชุดเนื้อหาประเพณี ได้แก่วัฒนธรรม จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ ปี่ไหมลือชู เลี้ยงเจ้าเมือง เซงเม้ง ลงแขก สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินข้าวใหม่ และ 2) ชุดการละเล่นพื้นบ้าน		✓	✓	✓	✓	✓		
กิจกรรมที่ 5 ทดลองทำของเล่นชนเผ่าและสอน		✓	✓	✓	✓	✓		
กิจกรรมที่ 6 ประชุมทีมวิจัยประจำเดือนเพื่อสร้างความเข้าใจ วางแผนงาน และสรุปการทำงานร่วมกัน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
กิจกรรมที่ 7 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
กิจกรรมที่ 8 สรุปข้อมูลทั้งที่เก็บได้ทั้งหมดและวางแผนการดำเนินงานระยะต่อไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
กิจกรรมที่ 9 จัดทำรายงานวิจัยความก้าวหน้าระยะที่ 1							✓	✓

10. ตารางแผนการดำเนินงานกิจกรรม ระยะที่ 1 ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2552 ถึงเดือนกันยายน 2552 รวมระยะเวลา 8 เดือน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
1. ประชุมชาวบ้าน	เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการวิจัย เป้าหมาย และแผนการดำเนินงาน	จัดประชุมทีมวิจัยและชาวบ้านรวม 50 คน จำนวน 1 วัน	ทีมวิจัยและชาวบ้านเข้าใจโครงการ และแผนการทำงานร่วมกัน	กุมภาพันธ์ 2552
2. วางแผนงานและ ออกแบบเครื่องมือ	เพื่อร่วมกันกำหนดกรอบในการเก็บ ข้อมูล ประเด็นสำคัญ และแบ่ง บทบาทหน้าที่	จัดประชุมทีมวิจัย 1 วัน - กำหนดกรอบ - ออกแบบเครื่องมือ - แบ่งบทบาทหน้าที่ทำงาน	ได้กรอบ และประเด็นสำคัญในการ เก็บข้อมูล ทีมวิจัยเข้าใจบทบาทหน้าที่การทำงาน	กุมภาพันธ์ 2552
3. จัดทำแบบสอบถาม	เพื่อออกแบบสอบถามในการเก็บ ข้อมูล	1. ประชุมทีมวิจัยและพี่เลี้ยงเพื่อออกแบบสอบถาม 2. ทำความเข้าใจแบบสอบถามร่วมกับ ผู้เก็บข้อมูล 3. ดำเนินการเก็บข้อมูลโดย แบบสอบถาม	ได้แบบสอบถาม ได้ข้อมูลประเพณี บางเรื่องจาก แบบสอบถาม	มีนาคม — เมษายน 2552

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
4. สัมภาษณ์ผู้รู้	เพื่อเก็บข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด	1. กำหนดแนวคำถามร่วมกัน 2. สัมภาษณ์ผู้รู้ 8 เรื่อง เรื่องละ 3 คน 3. บันทึกเทป และจดบันทึก 4. ถ่ายภาพประกอบ	ได้ข้อมูล ประเพณี วัฒนธรรมตามประเด็นที่กำหนด	มีนาคม — กรกฎาคม 2552
5. ประชุมกลุ่มย่อย	เพื่อเก็บข้อมูลใน 8 เรื่อง เพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์	1. จัดประชุมกลุ่มย่อยผู้รู้และผู้เกี่ยวข้องใน 8 ประเด็น 2. ระดมข้อมูล เพื่อเติมเต็มให้สมบูรณ์	ได้ข้อมูล ประเพณี วัฒนธรรมตามประเด็นที่กำหนด	มีนาคม — กรกฎาคม 2552
6. เข้าร่วมในประเพณี	เพื่อร่วมในกิจกรรม ประเพณี และเก็บข้อมูลจากของจริงเพิ่มเติม	เข้าร่วมในกิจกรรมตามช่วงเวลานั้นๆ ที่ตรงกับช่วงการวิจัย	ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น	กุมภาพันธ์ - กันยายน
7. ทดลองทำของเล่นชนเผ่าและสอน	เพื่อทดลองทำของเล่น จากการเก็บข้อมูลการเล่นพื้นบ้าน	ทดลองทำของเล่นชนเผ่า	เกิดการสอน และทดลองทำของเล่นชนเผ่า เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง	กุมภาพันธ์ - กันยายน
8. ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน	เพื่อสร้างความเข้าใจ วางแผนงาน และสรุปงาน	จัดประชุมทีมวิจัย เดือนละ 1 ครั้ง	ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจกันและได้สรุปงานเป็นระยะๆ	กุมภาพันธ์ - กันยายน
9. แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ ในเครือข่ายงานวิจัย	เดินทางไปแลกเปลี่ยนกับโครงการวิจัยอื่นๆ ของ สกว.	ทีมวิจัยเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีมุมมองใหม่ๆ มากขึ้น	สิงหาคม - กันยายน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
10. สรุปข้อมูลทั้งหมด วางแผนระยะ 2	เพื่อสรุปข้อมูลที่เก็บได้ทั้งหมด	จัดประชุมทีมวิจัย 2 วัน	ได้ข้อมูลทั้งหมด รวบรวมและเขียน รายงานและแผนงานระยะที่ 2	สิงหาคม - กันยายน
11. เขียนรายงานวิจัย	เขียนรายงานวิจัย	ดำเนินการเขียนรายงานวิจัย	ได้รายงานวิจัยระยะที่ 1	สิงหาคม - กันยายน

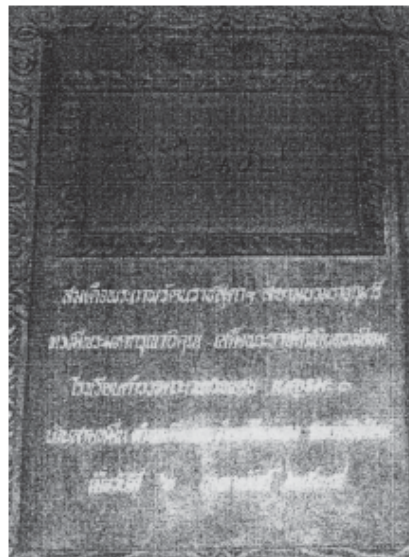
ส่วนที่ 2 บริบทชุมชน

1.สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านสามหมื่น

หมู่บ้านสามหมื่นก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2502 โดยมีชนเผ่าประกอบด้วย ม้ง มูเซอคำ และมูเซอเหลือง ที่มาของคำว่า สามหมื่น ยังไม่เป็นที่ชัดเจนว่ามีที่มาอย่างไร แต่เท่าที่สืบทอดต่อกันมาของคนในชุมชน บ้างก็เล่าว่าตั้งตามยอดดอยสามยอดที่ชนกัน แต่บ้างก็เล่าว่าตั้งตามชื่อฝนจำนวน 30 ห่อ หรือสามหมื่น(ตามจำนวนนับของชาวลีซู) ชาวบ้านทำการตัดต้นไม้ใหญ่ที่เคยมีแล้วทำเป็นไร่นา อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานแน่ชัด

ชาวบ้านสามหมื่นแต่เดิม ย้ายมาจากอำเภอเชียงดาว และอำเภอฝาง ก่อนที่จะมาอยู่เมื่อปี พ.ศ. 2502 ซึ่งมีประมาณ 20 ครอบครัวและเพิ่มขึ้นตามลำดับ ต่อมาจึงมีการก่อตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่บ้านสามหมื่นขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2508 ซึ่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จมาเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดโรงเรียน ราษฎรส่วนใหญ่ของชาวบ้านสามหมื่นเป็นชาวเขาเผ่าลีซู

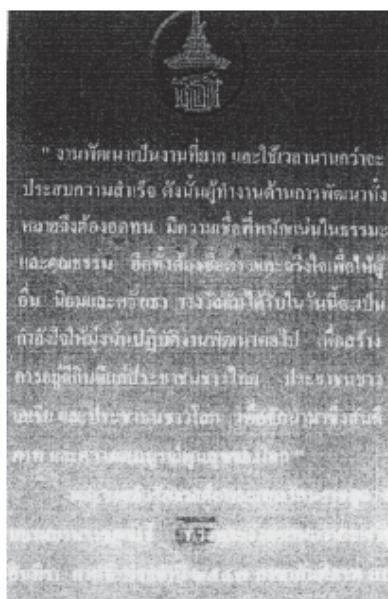
ชุมชนบ้านสามหมื่น ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ นั้นเป็นหนึ่งในสมาชิกองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำดอยสามหมื่น ชุมชนบ้านสามหมื่นนี้ตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2502 โดยในยุคก่อตั้งชุมชนนั้นเป็นชนเผ่าม้งเข้ามาหาพื้นที่ทำกิน พบพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์จึงได้ตั้งชุมชนบ้านสามหมื่นขึ้น และเมื่อชนเผ่าม้งยุคบุกเบิกได้ย้ายหมู่บ้านไป ชนเผ่าลีซู จึงได้เข้ามาอยู่ในชุมชนนี้แทน จนปัจจุบันไม่เหลือชนเผ่าม้งเดิมอีกเลย

ในอดีตชุมชนอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกันใช้ชีวิตแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตั้งแต่ พ.ศ.2502 เป็นต้นมา และเมื่อการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายดำเนินไปนั้น เมื่อประมาณ พ.ศ.2530 เป็นต้นมา ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เริ่มเข้ามาสู่ในชุมชน จนปัจจุบันวิถีชีวิต

เปลี่ยนไป มีการส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือในเมืองมากขึ้น ทำให้ระบบครอบครัวเริ่มห่างไกล การใช้ชีวิตก็เปลี่ยนไปมีการทำงานเพิ่มมากขึ้นเป็น 2 เท่า เพื่อส่งเสียลูกหลานเรียนหนังสือจนลืมที่จะสอน ประเพณีของตนเองให้กับลูกหลาน กลับยังมีการนำเอาวัฒนธรรมของคนในเมืองมาใช้ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้คิดว่าเป็นประเพณีที่ดีงามแต่กลับไม่นึกกว่าจะเป็นการทำลายวัฒนธรรมที่ดีงามของชนเผ่าตนเองที่สืบทอดกันมาช้านานโดยไม่รู้ตัว

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น เกิดขึ้นมาจาก สมัยก่อนผู้นำทางด้านวัฒนธรรมนั้น ไม่ได้มีการถ่ายทอด หรือสอนให้กับรุ่นลูกหลาน เพราะวัยรุ่นในยุคนั้น ออกไปเรียนหนังสือข้างนอกชุมชน เมื่อผู้นำไม่ได้ถ่ายทอดไว้ พอหมดยุคคนรุ่นนั้น จึงไม่มีคนรุ่นต่อมาที่จะสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ได้ดังเช่นในอดีต ประกอบกับความเจริญเริ่มเข้ามาในชุมชนมากขึ้น จนปัจจุบันในชุมชนไม่มีผู้นำทางด้านวัฒนธรรมหลงเหลือเลย ส่งผลให้ วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของชุมชนหายไป บางอย่างไม่มีการประกอบพิธีกรรมนั้นๆ อีกเลย ส่งผลให้การดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่มีมากขึ้น ความสามัคคีลดน้อยลง และผู้นำชุมชนไม่สามารถประกอบพิธีกรรม และประเพณีบางประเพณีได้อย่างในอดีตที่ผ่านมา ทางกลุ่มผู้นำชุมชนจึงได้รวมกลุ่มกันและคิดว่า หากวันนี้ไม่ลุกขึ้นมาศึกษา รวบรวม วัฒนธรรม ประเพณี ที่ดีงามของคนในชุมชนไว้ อีกไม่กี่ปี วัฒนธรรม และความเป็นชนเผ่าลีซุของบ้านสามหมื่นคงหายไปและหมู่บ้านคงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมากกว่านี้

1.2 ที่ตั้งอาณาเขตติดต่อของบ้านสามหมื่น

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยหกหมู่ 5 ต. เมืองแหง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หน่วยจัดการต้นน้ำคอยสามหมื่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านน้ำรู่ อ. เชียงดาว จ. แม่ฮ่องสอน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านแม่เมือง อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน

1.3 ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศเป็นหมู่บ้านที่อยู่หุบเขาป่าสนคอยล้อมรอบด้วย อากาศโดยทั่วไปเย็น ถึงหนาวจัดในช่วงฤดูหนาวตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เหมาะแก่การปลูกไม้ผลเมืองหนาว และผักเมืองหนาว ทำให้ชาวบ้านมีไม้ผลเมืองหนาว เช่น สาลี่ พลัม พลับ และพื้ ไร่รับประทานในช่วง

เดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคมของทุกปี และมีฝักพลอดसारเคมีปลูกไว้หลังบ้านได้รับประทานตลอดปี บ้านสามหมื่นตั้งอยู่บนความสูง 1,300 – 1,400 เมตร จากระดับน้ำทะเล

2.สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร

คนในชุมชนมีทั้งหมด 646 คน ประกอบไปด้วย คนเผ่าลีซู จำนวน 538 คน คนเผ่าจีนยูนนาน จำนวน 59 คน คนเผ่าไทยใหญ่ จำนวน 32 คน และคนเผ่าปะหล่อง จำนวน 17 คน จำแนกประเภทอายุและจำนวนประชากรได้ดังนี้

อายุ	เพศชาย	เพศหญิง	รวม
1 – 12 ปี	96	94	190
13 – 24 ปี	92	64	156
25 – 60 ปี	151	114	265
60 ปีขึ้นไป	15	20	35
รวม	354	292	646

ข้อมูลปัจจุบัน ณ วันที่ 28 กันยายน 2552 (นายสุวิทย์ เลาย์ป่า ประธานโครงการ อยู่ดี มีสุข ผู้ให้ข้อมูล)

2.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชน ลักษณะบ้านเรือนจะเป็น บ้านไม้ผสมผสานหลังคากระเบื้อง สังกะสี และเป็นบ้านที่ก่อด้วยปูนซีเมนต์และอิฐบล็อกมีทั้งสองชั้นและชั้นเดียว

2.3 เส้นทางคมนาคม และการติดต่อสื่อสารกับภายนอก

บ้านสามหมื่นห่างจากที่ทำการอำเภอ 18 กิโลเมตร สามารถเข้าสู่หมู่บ้านโดยทางรถยนต์ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 90 นาที เนื่องจากเป็นถนนลูกรัง จะใช้ได้เฉพาะฤดูแล้ง การสัญจรไปมาในช่วงฤดูฝนเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ต้องใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ

การติดต่อสื่อสารกับภายนอก ด้วยการใช้โทรศัพท์มือถือ และการส่งจดหมาย ในชุมชนมีโทรศัพท์สาธารณะ (แต่เสียบอยใช้ได้ไม่ต่อเนื่อง เมื่อชาวบ้านต้องการจะใช้โทรศัพท์ก็ขึ้นไปบนดอยชมวิวระยะทาง 1 กิโลเมตร เพื่อขึ้นไปหาสัญญาณโทรศัพท์มือถือ) บางครั้งชาวบ้านมีการเหมารถยนต์ของคนหมู่บ้านเพื่อไปร่วมงานนอกหมู่บ้าน เช่น กิจกรรมในวันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันปิยมหาราช และกิจกรรมอื่น ๆ เป็นต้น

2.4 การศึกษาของชุมชนหมู่บ้านมีโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง ดังนี้

2.4.1 ในหมู่บ้านสามหมื่นมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ชื่อ โรงเรียน ดชด.เบญจมะ เป็นการศึกษาในระบบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ปีที่ 6 จำนวน 118 คน สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอุดมศึกษาจะออกไปเรียนนอกชุมชนได้แก่ ในอำเภอเวียงแหง และ ตัวเมืองเชียงใหม่ สำหรับการศึกษาในระบบนั้นนักศึกษาจะเดินทางออกไปพบกลุ่มและเรียนในอำเภอ เวียงแหง

2.4.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะทำการดูแลและให้การศึกษาพัฒนาทักษะความรู้พื้นฐาน ก่อนวัยเรียนในระดับประถมศึกษา มีครูพี่เลี้ยงเด็กดูแล

2.5 สาธารณสุข

ในหมู่บ้านสามหมื่นไม่มีสถานบริการสุขภาพ เช่น อนามัย ชาวบ้านไปใช้บริการที่ โรงพยาบาล อ.เวียงแหง และโรงพยาบาลประจำจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ สำหรับผู้ที่มีสัญชาติไทยและมีบัตรประจำตัวประชาชน คือ บัตรทอง แต่ชาวบ้านที่ไม่มีสัญชาติไทยและ ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนก็เสียค่าใช้จ่ายตามที่ทางสถานบริการเรียกเก็บ ในชุมชนมีอาสาสมัคร สาธารณสุขเป็นผู้ติดต่อกับสถานีอนามัย และเป็นตัวแทนในการดูแลสุขภาพของชุมชน เช่น การชั่ง น้ำหนักเด็ก การสำรวจ และการรายงานของชุมชน

2.6 ประเพณี เทศกาล และวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน

ในรอบ 1 ปีหมู่บ้านสามหมื่นมีกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญดังนี้

เดือน	ประเพณี
กุมภาพันธ์	ปีใหม่อีสาน/ปีใหม่น้อย
มีนาคม	เลี้ยงเจ้าเมือง
เมษายน	แข่งม้ง
พฤษภาคม	ประเพณีการลงแขก
มิถุนายน	
กรกฎาคม	
สิงหาคม	สารทจีน
กันยายน	ไหว้พระจันทร์
ตุลาคม	การละเล่นพื้นบ้าน
พฤศจิกายน	กินข้าวใหม่

หมายเหตุ 1.ข้อมูลรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมสามารถดูได้จากรายงาน

ความก้าวหน้าตามกิจกรรม

2. ประเพณีสำคัญที่ชาวบ้านสามารถประกอบได้ตลอดเวลาเมื่อมีความจำเป็น
คือ การทำศาล การเรียกขวัญ และการทำสะพาน

2.7 ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพ

ระบบความเชื่อของชาวบ้าน 95 เปอร์เซ็นต์นับถือภูตผี (เทวดาที่มีอำนาจในรูปของผีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ) ซึ่งแบ่งเป็น 4 ผี ดังนี้

อีดำมา (ผีดอย) เป็นเจ้าของพื้นที่ป่าของหมู่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ดูแลและควบคุมการใช้พื้นที่ป่าทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินและคุ้มภัยแก่ชาวบ้าน การบุกป่าเป็นที่ทำกินต้องขออนุญาตจากอีดำมาเสียก่อน ไมเช่นนั้นอาจเป็นอันตรายได้จากการทำงานในพิธีกรรมประจำปีมีการจัดเครื่องเช่น ไหว้ให้ทุกครั้งเพื่อให้ได้ผลผลิตมาก ๆ และคนในครอบครัวจะไม่เจ็บไข้ได้ป่วย

อาปาหมุ (ผีปู่ ตา) ทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านดูแลสัตว์เลี้ยงคอยสอดส่องให้ชาวบ้านปฏิบัติตามจารีตประเพณีโดยมีหมอเมืองเป็นแบบอย่างหรือตัวแทนสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับอาปาหมุหรือผีปู่ ตา ในการดำเนินงานพิธีกรรมต่างๆ ในศาลเจ้า แลผีปู่ตา ทำหน้าที่เปรียบเสมือนนายทะเบียนเก็บบันทึกการเพิ่มลดจำนวนของคนและสัตว์เลี้ยงให้เป็นไปตามทำนองคลองธรรมกล่าวคือเด็กเกิดโดยการแต่งงานและสัตว์เลี้ยงถูกฆ่าเป็นของเช่น ไหว้พิธีกรรม เป็นต้น

ข้าวสือ (ผีประจำถิ่น) ทำหน้าที่คุ้มครองปกป้องชาวบ้านและชุมชนจากภัยอันตรายและความโชคร้ายจากผีร้ายวิญญาณเร่ร่อนต่างๆ จะมีเครื่องเช่น ไหว้ที่ชาวบ้านมอบให้กับผีข้าวสือในพิธีกรรมใช้ไม้หรือกระดามาคัดแต่งให้มีรูปร่างคล้ายโซ่และแกะสลักไม้ให้มีรูปร่างคล้ายปิ่น มีด หอก ดาบ ให้ไว้เป็นอาวุธ จับกุมและขับไล่ผีร้ายออกไปจากหมู่บ้าน อีดำมา อาปาหมุและข้าวสือจะถูกอันเชิญมาสิงสถิตอยู่ที่อาปาหมุหรือศาลผีปู่ตาซึ่งทุกหมู่บ้านจะต้องสร้างและทำพิธีอันเชิญให้เสร็จก่อนที่จะสร้างบ้านเรือนของคนเพื่อตั้งชุมชน

ผีบรรพบุรุษ มีสองกลุ่มคือ หนึ่งผี หรือผีประจำตระกูลเป็นวิญญาณบรรพชนที่อยู่ห่างไกลหลายชั่วรุ่นไม่ค่อยมาเข้าสิงสถิตในหิ้งบูชา เว้นแต่ช่วงพิธีกรรมประจำปีของชุมชนจึงจะมาให้พรแก่บุตรหลานและอาปาฮ้างหรือผีปู่ย่า เป็นวิญญาณบรรพบุรุษที่นับขึ้นไปประมาณ ๓-๔ ชั่วรุ่น ทำหน้าที่ดูแลให้สมาชิกในครอบครัวของบุตรหลานอยู่เย็นเป็นสุขจะได้รับการเช่น ไหว้เพื่อเพิ่มอำนาจเป็นประจำทุกเทศกาล เช่น ปีใหม่ สารทจีน กินข้าวใหม่ เรียกขวัญ ทำศาล เป็นต้น

2.8 ระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ (ผู้นำทางการเมืองและผู้นำทางธรรมชาติ)

หมู่บ้านสามหมื่น หมู่ที่ 6 ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายขงขุทธ หรีจา (หัวหน้าโครงการวิจัย) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มี 2 คน คือ นายประเสริฐ นัวจา และ นายอาเล เลาหมี่

บทบาทหน้าที่ของผู้นำทางการเมือง คือ เป็นตัวแทนของชุมชนไปประชุมประจำเดือนที่อำเภอ และนำข่าวสารมาบอกกล่าวเผยแพร่แก่ชุมชน ติดต่อบริษัทงานกับหน่วยงานทางราชการ เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนา และเป็นเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้านร่วมกับผู้นำธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านแต่การปกครองโดยภาพรวมในปัจจุบันนี้จะใช้หลักกฎหมายปกครองรัฐธรรมนูญ แต่ยังคงรักษาความยึดหยุ่นและการตัดสินใจแบบที่แบบนั้งอยู่ด้วย

2.9 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

วิถีชีวิตของชาวบ้านจะเป็นในแนวดั้งเดิม คือ การคบหาสมาคมแบบประมุขิ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการร่วมมือกันทำงานของส่วนรวม มีการช่วยเหลือทางด้านร่างกายต่อกันคือ การลงแขกช่วยการเพาะปลูก มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นในระบบเครือญาติกล่าวคือ มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือดูแลกันฉันท์อยู่ในครอบครัวเดียวกัน ปัญหาที่พบมักจะเป็นเรื่องของการไม่เข้าใจของคนบางคนในชุมชนแต่ข้อสรุปและแนวทางการแก้ไขปัญหาคืออยู่ที่การทำประชาคม

3. สถานการณ์และเหตุการณ์ที่สำคัญในแต่ละช่วงของผู้นำการปกครอง

ช่วงที่ 1. พ่อเฒ่าเล่าซาง เล่ายีป่า ปี พ.ศ. 2502-2524

บ้านสามหมื่น แต่เดิมขึ้นตรงกับบ้านห้วยหก ต.เวียงแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2515 ได้แยกหมู่บ้าน แล้วแต่งตั้งให้นายเล่าซาง เล่ายีป่า เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกจนมาถึงปี พ.ศ.2520 ในช่วงนี้ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ

- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ 1 บ้านสามหมื่นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2510

- เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2522 มีพระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ พระราชตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ที่ทรงห่วงใยราษฎรที่อยู่ห่างไกล ตามป่าเขา ถนนหนทางเข้าไปไม่ถึง ขาดต่อการเดินทางไปรักษายาเจ็บไข้ ซึ่งควรจะมีแพทย์เข้าไปดูแลรักษา อย่างน้อยเดือนละครั้งสองครั้ง คือจุดกำเนิดของหน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระราชชนนี (พอ.สว.) ในปัจจุบัน

โดยทรงจัดตั้งเป็นครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่ มีแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ ของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็น พอ.สว.ทีมแรกที่ได้ออกตรวจรักษาคณเฑาะ์ที่บ้านสามหมื่น อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ โดยมี นพ.ระเบียบ ฤกษ์เกษม เป็นหัวหน้าหน่วย นพ.ขงขุทธ สัจจวาณิช และปราณีต สวัสดิรักษา เป็นผู้ช่วยตามพระราชประสงค์ของ "สมเด็จพระสังฆราช" สถานที่ที่หน่วย พอ.สว.จะต้องออกปฏิบัติการต้องเป็นจุดที่รถเข้าไปไม่ถึงหรือไม่สะดวก

การเดินทางไปสู่บ้านสามหมื่นครั้งนั้นจึงต้องไป โดยเฮลิคอปเตอร์ นำมาซึ่งความตื่น
ตันและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นที่สุด

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงเล็งเห็นว่า กิจการและการดำเนินการให้
ความช่วยเหลือประชาชนในด้านการแพทย์และสาธารณสุข ประสบผลและเป็นคุณประโยชน์อย่าง
มหาศาล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 1 ล้านบาท เป็นทุน
แรกเริ่มจัดทะเบียนตั้งเป็น "มูลนิธิแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.)" เมื่อ
วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2517 โดยพระองค์เป็นนายกิตติมศักดิ์

นอกจากนี้ยังมีโครงการทดลองแพทย์ทางโทรศัพท์พอ.สว. ให้การรักษาพยาบาลและ
ช่วยเหลือผู้ป่วยที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล โดยใช้โทรศัพท์เป็นเครื่องมือในการติดต่อแพทย์เพื่อ
สั่งการรักษาแก่ผู้ป่วยซึ่งมารับบริการที่สถานีอนามัย

มูลนิธิ พอ.สว.มีวัตถุประสงค์และกิจกรรม คือการจัดหาและส่งเสริมให้มีแพทย์และ
เจ้าหน้าที่อาสาสมัครทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือให้การรักษาพยาบาล
ป้องกันโรค ส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพอนามัยของประชาชน และเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นทุรกันดารหรือ
ห่างไกลคมนาคม หรือท้องถิ่นที่คณะกรรมการกำหนด หรือให้การรักษาโรคต่างๆ โดยการผ่าตัด ได้แก่
ตาต้อกระจก ปากแหว่ง-เพดานโหว่ ปลุกแก้วหูเทียม ใส่อุปกรณ์แขน-ขาเทียม ฟันอุด หัวใจรูมาดิกและ
หัวใจพิการแต่กำเนิด และโรคไตซึ่งมีภาวะไตวายขั้นสุดท้าย และรักษาด้วยการเปลี่ยนไตจากผู้ที่ยังมี
ชีวิตอยู่ บริการด้านสาธารณสุข

พอ.สว.มี 2 ประเภทด้วยกันคือ

อาสาสมัครสามัญ ได้แก่ อาสาสมัครสายการแพทย์หรือสาธารณสุข เช่น แพทย์ ทันต
แพทย์ เภสัชกร พยาบาล เป็นต้น

บ้านสามหมื่นเป็นที่อยู่อาศัยชุมชนชาวไทยภูเขาหลายเผ่าด้วยกัน เช่น มูเซอ ปะห่อง
จีนฮ่อ และชาวไทยใหญ่ เป็นต้น อาชีพส่วนใหญ่ ปลูกกาแฟ ลูกท้อ ลูกไหนด และปลูกพืชผักเมืองหนาว
เป็นอาชีพหลัก

ชาวเขาเผ่ามูเซอ เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่ทิเบต โดยอยู่ร่วมกับอีก้อ และลีซู ต่อมาได้อพยพเข้า
มาอยู่ในพื้นที่ประเทศจีน พม่า ลาว และประเทศไทย จะพบที่ จ.เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย ตาก
กำแพงเพชร และนครสวรรค์ โดยจะแบ่งเป็นมูเซอแดง มูเซอดำ มูเซอเหลือง และมูเซอลี อาศัยอยู่
รวมกัน

เผ่าปะห่อง มีถิ่นกำเนิดที่รัฐฉาน ประเทศพม่า และได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย
มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะการยึดถือประเพณีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

จีนฮ่อ ถิ่นฐานเดิมประเทศจีน และได้อพยพมาอยู่ชายแดนไทย-พม่า เชียงใหม่ เชียงราย
เพื่อหลีกเลี่ยงจากการปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์ของจีน โดยใช้ประเทศไทยเป็นเกาะกำบังจากการ

รุกรานจากรัฐบาลจีน ซึ่งในขณะนั้นได้มีการขยายลัทธิ ปัจจุบันได้อนุญาตให้ชาวจีนซื้อที่ดินทำเกษตรกรรม
การเมืองอยู่อาศัยในพื้นที่ที่จัดไว้สำหรับชุมชนชาวจีนซื้อโดยเฉพาะ

ชาวไทยใหญ่หรือ "ไต" จะอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน พม่า ลาว และไทย เดิม
อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันชาวไทยใหญ่มักรักษาประเพณีวัฒนธรรมและการแต่งกาย
แบบดั้งเดิมไว้

เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณใน "สมเด็จพระยา" เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี
คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำโดย นพ.นิเวศน์ นันทจิต คณบดีและทีมงาน หน่วยแพทย์
เคลื่อนที่ มูลนิธิโรงพยาบาลสวนดอก พร้อมหน่วยแพทย์ พอ.สว.ออกปฏิบัติหน้าที่ให้บริการตรวจรักษา
ประชาชน ตามรอยพระราชกรณียกิจสมเด็จพระยา โดยมี ศ.นพ.ยงยุทธ สัจจวาณิช แม่อาจะอย่างเจ้าหลัก
แปดแล้วก็ตาม แต่ยังมีความมุ่งมั่นเหมือน 40 ปีที่ผ่านมา ที่ได้ร่วมเดินทางไปตรวจรักษาชาวบ้านกับ
เหล่า พอ.สว. ณ หมู่บ้านสามหมื่นอีกครั้ง

(ข้อมูลจาก <http://www.gotomanager.com>)

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีเสด็จบ้านสามหมื่น ดังนี้

ครั้งที่ 1 เมื่อปีพ.ศ. 2518

ครั้งที่ 2 เมื่อปีพ.ศ. 2519

ครั้งที่ 3 เมื่อปีพ.ศ. 2520

ช่วงที่ 2. นายยี เลายี่ป่า ปีพ.ศ.2525-2527

เป็นลูกชายของพ่อเฒ่าเล่าซาง เลายี่ป่า แล้วก็ได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่ ในช่วงนี้
ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระกระแสรับสั่งให้หน่วยงานสร้าง
อ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง ดัดกับทิศใต้ของหมู่บ้าน 1 แห่ง ทิศเหนือ 1 แห่ง เมื่อปีพ.ศ.2525

ช่วงที่ 3. นายสุริยา เลายี่ป่า ปีพ.ศ.2528-2530

ไม่มีบันทึกสถานการณ์สำคัญใดๆ

ช่วงที่ 4. นายยี เลายี่ป่า ปีพ.ศ. 2531 – 2545

ในช่วงนี้ทางราชการได้ทำการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งนายยี เลายี่ป่า ได้รับการคัดเลือก
เป็นผู้ใหญ่บ้านอีกครั้งหนึ่ง ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงนี้คือ

-สมเด็จพระเทพฯเสด็จโรงเรียนดชด.เบญจมะ 1 บ้านสามหมื่นเมื่อเดือน
กุมภาพันธ์ พ.ศ.2538 ครั้งที่ 1

- สมเด็จพระพี่นางฯ เสด็จทรงเยี่ยมโรงเรียนดชด.เบญจมะ 1 เมื่อวันที่ 20
พฤศจิกายน พ.ศ.2540 (พอ.สว.) ครั้งที่ 2

- สมเด็จพระเทพฯ เสด็จโรงเรียนเบญจมะ1 บ้านสามหมื่นเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2544 ครั้งที่ 2

ช่วงที่ 5. นายมนตรี เกษตรบรรพต ปีพ.ศ.2546-2550

ในช่วงนี้ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนชาวไทยภูเขา โดยพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แก่โรงเรียนบ้านสามหมื่น ห้องเรียนเคลื่อนที่ที่บ้านห้วยขนุน และบ้านสี่หลิ่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมา เนื่องจากสภาพหมู่บ้านทุรกันดาร โดยเฉพาะในฤดูฝนเด็กนักเรียนไม่สามารถเดินทางไปเรียนหนังสือได้ จึงมีการจัดตั้งห้องเรียนสาขาขึ้น แต่ขาดแคลนงบประมาณในการจัดจ้างครู จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และปรับปรุงอาคารสถานที่ให้เหมาะสม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอาคารเรียน บ้านพักนักเรียน ปรับปรุงระบบน้ำ จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่รถจักรยานยนต์ วัสดุทางการศึกษา ยา เวชภัณฑ์ อุปกรณ์ กีฬา หอกระจายข่าว พร้อมทั้งพระราชทานอาหารกลางวัน และนม นอกจากนี้ยังพระราชทานเงินเดือนค่าตอบแทนครูอาสาสมัคร จำนวน 3 อัตรา แก่โรงเรียน และห้องเรียนเคลื่อนที่ที่บ้านห้วยขนุน และบ้านสี่หลิ่ง

(ข้อมูลจาก <http://kanchanapisek.or.th/bansammhun.htm>)

ช่วงที่ 6. นายยงยุทธ หรีจา ปีพ.ศ.2551 –ปัจจุบัน

ในช่วงนี้ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ สมเด็จพระเทพฯ เสด็จโรงเรียน ดชด.เบญจมะ1 บ้านสามหมื่นวันที่ 19 มกราคม 2551

4. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

4.1 พื้นดิน

พื้นที่ทำกินของชุมชนมีทั้งหมด 900 ไร่ การจัดการและการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านจะเป็นรูปแบบการแบ่งพื้นที่ทำกินและจับจองเป็นที่สำหรับเกษตรกรรม โดยที่ชาวบ้านมีสิทธิ์ใช้ที่ดินทำกินแต่ไม่มีสิทธิ์ในการครอบครองหรือขาย และไม่มีนายทุนจากภายนอกมาจับจองพื้นที่ทำกิน แต่มีกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านร่วมประชาคมเพื่อการดูแลรักษาและใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่า รวมทั้งการลดเลิกเปิดป่าใหม่ เพื่อรักษาระบบนิเวศ โดยมีกฎข้อบังคับที่เป็นฐานของการควบคุมดูแลดังนี้

กฎระเบียบประชาคมหมู่บ้านว่าด้วยเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ชาวบ้านที่เปิดพื้นที่ทำกินต้องทำแนวกันไฟก่อนเผา ถ้าไม่ทำคณะกรรมการหมู่บ้านจะไม่ให้ทำการเผา (เพื่อป้องกันไฟลามไปไหม้ป่า)

2. ใครมีพฤติกรรมเผาป่าและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้รับความเสียหาย ผู้นั้นจะถูกปรับเป็นเงินไร่ละ 500 บาท หรือพิจารณาให้ปลูกป่าทดแทน

3. ชาวบ้านสามารถตัดไม้ที่อยู่ในเขตป่าใช้สอยได้ ถ้าไปตัดนอกเขตป่าใช้สอยแล้วจะถูกปรับเป็นเงินครั้งละ 1,000 บาท

4. การกำจัดภาชนะสารเคมีต้องทำการฝังกลบดินให้ห่างจากแหล่งน้ำอย่างน้อย 50 เมตร และห้ามล้างภาชนะสารเคมีลงในแม่น้ำ ถ้าใครฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นเงิน 500 บาท

5. ห้ามราษฎรหมู่บ้านอื่นมาบุกรุกหรือใช้พื้นที่ทำกินในเขตหมู่บ้านสามหมื่น ถ้าใครฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นเงินไร่ละ 1,000 บาท

6. ห้ามโค กระบือ ของราษฎรในหมู่บ้านนอกเขตพื้นที่ของบ้านสามหมื่น ถ้าออกนอกเขตและได้ทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของราษฎรหมู่บ้านอื่นเจ้าของโค กระบือต้องรับผิดชอบ

7. ถ้าเกิดข้อพิพาทที่เกี่ยวกับพื้นที่ทำกิน จะมีการไกล่เกลี่ยเป็นกรณี ๆ ไป ด้วยความยุติธรรม และเห็นชอบจากกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน เพื่อไม่ให้เกิดข้อขัดแย้งต่อกัน

ในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรยังมีความเสี่ยงคือความเสื่อมโทรมที่เกิดกับสภาพดินคือ ดินเสื่อมคุณภาพเนื่องจากชาวบ้านยังมีการใช้สารเคมี และปุ๋ยเคมีในระบบเกษตรกรรม

4.2 พื้นน้ำ (แหล่งน้ำ)

พื้นที่คอยสามหมื่นเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของ 3 อำเภอ 2 จังหวัดได้แก่ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน และ อ.แม่แตง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ สภาพป่าอุดมสมบูรณ์จึงมีแหล่งกำเนิดน้ำหลายแห่ง และการจัดการดูแลที่ดีของชุมชน เครือข่ายลุ่มน้ำคอยสามหมื่น และมีหน่วยจัดการต้นน้ำคอยสามหมื่นเป็นหน่วยงานที่ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนา ป้องกัน และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

4.3 ป่าไม้และป่าชุมชน

ป่าชุมชนมีทั้งหมด 30 ไร่ ป่าอนุรักษ์ 500 ไร่ เป็นป่าที่ชาวบ้านได้รักษาไว้ห้ามใครบุกรุกหรือตัดไม้ทำลาย หรือนำไม้ปามาใช้

ป่าใช้สอยมี 50 ไร่ เป็นป่าที่ชุมชนกำหนดไว้เพื่อใช้สอยนำไม้มาใช้อย่างเกิดประโยชน์ หรือใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางประเพณีแต่ละปี เช่น นำต้นสนมาปลูกไว้หน้าบ้านในช่วงเทศกาลปีใหม่ เพื่อเดินรอบต้นสนดังกล่าว หรือ นำต้นไม้มาประกอบพิธีทำสะพาน และทำอุปกรณ์การเล่นพื้นบ้านคือลูกข่าง เป็นต้น

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

5.1 การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของชาวบ้าน

- ทำไร่ ได้แก่ ไร่ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ไร่ข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์เลี้ยงครอบครัว ได้แก่ ไก่ หมู วัว
- ทำสวน ไม้ผลเมืองหนาว ได้แก่ พลับ พลัม สาลี่ กาแฟ และลูกท้อ
- พืชที่ส่งขายนอกพื้นที่ ได้แก่ มันฝรั่ง แครอท เห็ด และกะหล่ำปลีอาชีพรองของชาวบ้าน
- เลี้ยงสัตว์สำหรับรับประทานเองในครอบครัว ได้แก่ ไก่ หมู และสัตว์ที่ขายนอกชุมชน ได้แก่ วัว ควาย
- รับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างก่อสร้างทั่วไป และรับจ้างทำการเกษตรกับคนในชุมชนวันละ 100 บาท
- เชื้อปิ้งถักร้อย ได้แก่ เสือ กระเป๋ากางเกงประจำเผ่า ไว้สำหรับสวมใส่ในชีวิตประจำวัน และใส่ในวันสำคัญทางประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน
- หาของป่าเพื่อมารับประทานเอง และนำไปขายนอกชุมชน ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ และผักตามฤดูกาล

5.2 การลงทุน (ต้นทุน , ผลตอบแทน)

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่นิยมลงทุนผลิตพืชในระบบเชิงเดี่ยว เนื่องจากการขนส่งเป็นไปด้วยความยากลำบาก และไม่มีตลาดรับซื้อที่แน่นอน แต่ก็มีชาวบ้านบางรายที่ลงทุนปลูกมันฝรั่ง แครอท เห็ด และกะหล่ำปลี ส่งไปขายนอกชุมชนชาวบ้านจะศึกษาและดูช่วงที่ราคาผลผลิตดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ที่ดีจึงจะทำการปลูกเพื่อป้องกันการขาดทุน แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านมีแนวคิดการดำรงชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียง คือ พืชที่ผลิตเองได้ก็จะผลิตเอง เช่น ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น

5.3 การจัดการผลผลิต และการบรรจุหีบห่อ

มีภูมิปัญญาอยู่ในชุมชนหลายคนที่มีความรู้ในการแปรรูปพืชผัก เช่น ผักกาดดอง ไม้ผลเมืองหนาวดอง แช่อิ่ม เชื่อม ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะบรรจุไว้ในไห และถุงพลาสติก และยังมีหลายครอบครัวที่ใช้ภาชนะบรรจุที่ทำจากท่อนไม้ และกระบอกไม้ไผ่

5.4 การตลาด

การตลาดเป็นปัญหาของชุมชนในการสร้างรายได้ที่มาจากนอกชุมชน เนื่องจากชุมชนอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิต เช่น ไม้ผลเมืองหนาว ผักเมืองหนาว และสัตว์เลี้ยง แต่ตลาดนอกชุมชนไม่มีความแน่นอนในด้านราคา และความต่อเนื่องในการรับซื้อ แต่ยังคงเจอปัญหาที่พ่อค้าคนกลางกดราคาพืชผลทางการเกษตรอีกด้วย

5.5 การใช้แรงงาน

ชาวบ้านใช้แรงงานคนในครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก ส่วนผู้สูงอายุจะอยู่บ้านเพื่อทำงานบ้าน เช่น ทำอาหาร เลี้ยงสัตว์เลี้ยง และดูแลหลานที่ยังไม่เข้าโรงเรียน แต่ก็ยังมีการลงแขกเพื่อขอแรงจากญาติสนิทมิตรสหายในชุมชนมาช่วยงาน 1 วัน และทำอาหารเลี้ยง ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชุมชนมาเป็นเวลาที่ยาวนานมากไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากเป็นประเพณีที่เน้นถึงความรัก ความเอ็นดู และเป็นเวทีใหญ่ระดับหมู่บ้านในการพูดคุยหนุนใจ โดยใช้สถานที่ในไร่ ในสวนเป็นเวทีแห่งการสร้างความปรองดองที่ไม่มีขีดจำกัดทางความคิด

5.6 การสนับสนุนขององค์กรภายนอก

หมู่บ้านสามหมื่นเป็นหมู่บ้านที่มีความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการเป็นอย่างดี เช่น หน่วยงานจัดการต้นน้ำที่เข้ามาให้ความรู้ และสนับสนุนพันธุ์ไม้ในการปลูกป่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ทำการเปิดโรงเรียนสอนอยู่ในหมู่บ้านได้รับความร่วมมืออย่างดีในการจัดกิจกรรมทางศาสนา และสังคม ได้แก่ ปีใหม่ วันแม่ วันพ่อ และวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

หลังจากที่ชาวบ้านได้รวมตัวกันทำงานวิจัยเพื่อสร้างผู้นำทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี นั้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองทอง อ.เวียงแหง เพื่อใช้จ่ายและสร้างคุณประโยชน์ต่อการสร้างผู้นำเป็นเงินจำนวน 30,000 บาท จากเดิมที่เคยได้รับการสนับสนุนเพียงปีละ 10,000 บาท และองค์การไฮเฟอร์ประเทศไทยได้เข้าสนับสนุนพันธุ์สุกรจำนวน 250 ตัว เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในหมู่บ้านในระบบส่งต่อ คือ ครอบครัวที่ทำการเลี้ยงพ่อพันธุ์แม่พันธุ์สุกรและได้ลูกแล้วจะทำการมอบให้กับครอบครัวที่ยังไม่ได้เลี้ยง จากจุดนี้เองทำให้ชาวบ้านและทีมวิจัยเห็นถึงความสำคัญในการร่วมมือกันทำงานอย่างมีส่วนร่วม ทั้งการประสานงานกับหน่วยงานในรูปแบบการร่วมทุนและร่วมงานสู่การพัฒนาชุมชน

ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงาน และผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 1 ประชุมสร้างความเข้าใจโครงการวิจัยและแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้าน

1. วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการวิจัย เป้าหมาย และแผนการดำเนินงาน

2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ทีมวิจัยและชาวบ้านเข้าใจโครงการและแผนการทำงานร่วมกัน

3. ระยะเวลา / สถานที่

วันที่ 2 มีนาคม 2552 สถานที่ บ้านสามหมื่น

4. ขั้นตอนการจัดเตรียมเพื่อการจัดเวที

- เตรียมเอกสาร รายละเอียดโครงการวิจัยเพื่อทบทวนและสร้างความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมเวทีโดยหัวหน้าโครงการวิจัย ผู้ช่วย และทีมบันทึกข้อมูล
- จัดเตรียมอุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที

5. วิธีการดำเนินงาน

5.1 นัดหมายวันเวลาในการจัดเวที / ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง

5.2 จัดเวทีประชุม

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดเวที
- ร่วมแสดงความคิดเห็นและสรุปเพื่อเป็นมติที่ประชุม
- สรุปเวที

6. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- กล้องถ่ายรูปดิจิทัล ในการเก็บข้อมูลภาพเพื่อให้เห็นภาพในขั้นตอนการทำงานได้อย่างชัดเจน และสามารถย้อนกลับมาดูผลงานเพื่อการแก้ไขและปรับปรุง
- กระดาษชาร์ต และปากกาไวท์บอร์ด เพื่อเขียนนำเสนอ และแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเวที

- สมุดบันทึกเพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้ในเวที และพิมพ์เอกสารเพื่อคืนข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมเวทีศึกษาและแก้ไขข้อขาดตกบกพร่องให้ดีขึ้นต่อไป

7. ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 19 คน ประกอบด้วย

- ทีมวิจัยหลัก 3 คน

- ทีมวิจัยร่วม

14 คน

- ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน 2 คน

8. สรุปเวที และผลของการดำเนินกิจกรรมการสร้างความเข้าใจร่วมของทีมวิจัยก่อนเริ่มดำเนินงาน เป็นการทบทวนสร้างความเข้าใจในที่มา และความสำคัญของโครงการวิจัย โดยการนำเสนอประเด็นเนื้อหาของ

- ที่มาและความสำคัญของโครงการ
- คำถามวิจัย
- วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายการดำเนินงาน ดังนี้
- แผนการดำเนินงาน ดังนี้
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ
- งบประมาณของโครงการ
- ทีมวิจัยหลักในการเบิกจ่ายงบประมาณ
- รายชื่อคณะทำงานวิจัย

9. ผลของการดำเนินกิจกรรมการสร้างความเข้าใจร่วมของทีมวิจัย

ทีมวิจัยได้ทำความเข้าใจต่อการชี้แจงของทีมหนุนเสริมงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน และได้มีการพูดคุยกันถึงความต้องการที่จะมีพี่เลี้ยงเข้ามาหนุนเสริมการทำงาน ทีมวิจัยก็มีความต้องการที่จะทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ Node หรือ พี่เลี้ยงที่เคยผ่านงานวิจัยมาแล้ว ซึ่งในตอนนีทางNode แม่ฮ่องสอนกำลังรอให้คุณแสนสะอาด สินสายไทย ได้สรุปและจัดส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ที่ยังค้างอยู่ให้แล้วเสร็จก่อนที่จะขึ้นมาเป็นพี่เลี้ยงโครงการบ้านสามหมื่นได้ แต่ในระหว่างนี้ให้คุณแสนสะอาด ได้เข้ามาเรียนรู้งาน และร่วมเวทีกับทีมวิจัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อความเข้าใจต่อการทำงานของชาวบ้านทุกชั้นตอน

กิจกรรมที่ 2 การประชุมวางแผน และออกแบบเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลตามขอบเขตการดำเนินงานที่กำหนดไว้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อร่วมกันกำหนดกรอบในการเก็บข้อมูล ประเด็นสำคัญ และแบ่งบทบาทหน้าที่

2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้กรอบ และประเด็นสำคัญในการเก็บข้อมูล
- ทีมวิจัยเข้าใจบทบาทหน้าที่การทำงาน

3. ระยะเวลา / สถานที่

4. ขั้นตอนการจัดเตรียมเวที

5. วิธีการดำเนินงาน

จัดประชุมทีมวิจัย 1 วัน

- กำหนดกรอบ

- ออกแบบเครื่องมือ
- แบ่งบทบาทหน้าที่ทำงาน

6. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

7. ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 14 คน ประกอบด้วย

- ทีมวิจัยหลัก 3 คน
- ทีมวิจัยร่วม 12 คน

8. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

ชุมชนสามหมื่นได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัย โดยได้ระดมความคิดเห็น วัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของชุมชนที่ยังคงอยู่และที่หายไป รวมทั้งที่อยากจะศึกษา รวบรวม และรื้อฟื้น โดยเอาระยะเวลาเป็นตัวตั้งในช่วง 1 ปี ของการดำรงชีวิตของชนเผ่าลีซู ได้ประเด็น ดังนี้

- ปีใหม่ลีซู/ปีใหม่น้อย กุมภาพันธ์ ถือว่าเป็นปีใหม่ของชนเผ่าลีซู
- เลี้ยงเจ้าเมือง มีนาคม
- เชนเม้ง เมษายน
- ประเพณีการลงแขก พฤษภาคม-กรกฎาคม ระยะเวลานี้เป็นฤดูกาลปลูกพืช ในการทำไร่ ทำสวนและต้องขอแรงจากเพื่อนบ้านมาช่วยทำ เนื่องจากการปลูกพืชต้องปลูกในเวลาใกล้เคียงกัน เพราะมีผลต่อการเก็บเกี่ยว
- สารทจีน สิงหาคม
- ไหว้พระจันทร์ กันยายน
- การละเล่นพื้นบ้าน ตุลาคม
- กินข้าวใหม่ พฤศจิกายน ช่วงเดือนนี้เป็นช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

จากนั้นจึงได้มีการหารือและเสนอแนวทางการทำงาน ตลอดจนการแบ่งบทบาทหน้าที่ของ ทีมวิจัยในการร่วมเก็บข้อมูลแต่ละกิจกรรมดังนี้

ทีมวิจัยได้ประชุมและเสนอต่อที่ประชุมว่าควรที่จะเก็บข้อมูลอย่างไรที่จะได้รายละเอียดของแต่ละกิจกรรมอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ เพราะว่าการศึกษาและเก็บข้อมูลดังกล่าวเป็นตัวกำหนดในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าลีซู การจัดเวทีครั้งนี้ทีมหนุนเสริมให้ทีมวิจัยได้จับคู่กัน คู่ละ 2 คนและรับผิดชอบในการเก็บข้อมูลตามประเด็นต่างๆ โดยยึดฐานการกำหนดประเด็นเก็บข้อมูลจากปฏิทินประเพณีประจำปีของชุมชนเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่ประเพณีแรกของปีไปถึงประเพณีสุดท้ายของปีนั้น ดังนี้

เดือน	ประเพณี	ผู้รับผิดชอบหลัก
มกราคม	-	-
กุมภาพันธ์	ปีใหม่ลีซู/ปีใหม่น้อย	ยงยุทธ หรีจา /สุรพล
มีนาคม	เลี้ยงเจ้าเมือง	ประเสริฐ/ อาชาผะ
เมษายน	เชนเม้ง	สมชาย / สุรพงษ์

พฤษภาคม	ประเพณีการลงแขก	เอกชัย / ยะแนะ
มิถุนายน		
กรกฎาคม		
สิงหาคม	สารทจีน	สุวิทย์ / เล่าเหลียง
กันยายน	ไหว้พระจันทร์	มนัส / นิคม
ตุลาคม	การละเล่นพื้นบ้าน	อาเล / เอก
พฤศจิกายน	กินข้าวใหม่	สมบัติ / เล่าป่า
ธันวาคม	-	-

ทีมวิจัย และทีมหนุนเสริมมีความเห็นว่าให้แต่ละคู่เก็บข้อมูลกลับไปหาผู้รู้ หรือภูมิปัญญาที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ รวมถึงการศึกษาจากการปฏิบัติทางพิธีกรรมของประเพณีและวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันพร้อมกับการบันทึกเพื่อจะหาข้อมูลจากการสังเกตดังกล่าวมาคุยกันและหาวิธีสืบทอดความรู้สู่เยาวชน และผู้นำทางด้านวัฒนธรรมประเพณีต่อไป และยังมีการปรึกษากันถึงการไปสอบถามและเก็บข้อมูลจากผู้รู้ที่อยู่นอกชุมชน

กิจกรรมที่ 3 จัดทำแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล

1. วัตถุประสงค์

เพื่อออกแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล

2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้แบบสอบถาม
- ได้ข้อมูลประเพณี บางเรื่องจากแบบสอบถาม

3. ระยะเวลา / สถานที่

วันที่ 13 พฤษภาคม 2552 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านสามหมื่น (บ้านหัวหน้าโครงการ)

4. ขั้นตอนการจัดเตรียมเพื่อการเวที

- ประชุมทีมวิจัยและพี่เลี้ยงเพื่อออกแบบสอบถาม
- ทำความเข้าใจแบบสอบถามร่วมกับผู้เก็บข้อมูล
- ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม

5. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- กระดาษชาร์ต เพื่อขึ้นกระดานและเขียนข้อเสนอของทีมวิจัย
- สมุดบันทึก เพื่อบันทึกผลการจัดเวที
- กล้องถ่ายรูป เพื่อถ่ายรูปในเวที
- ข้อมูลหมู่บ้าน เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

6. ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 14 คน ประกอบด้วย

- ทีมวิจัยหลัก 3 คน
- ทีมวิจัยร่วม 11 คน

7. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

การออกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลแต่ละประเพณี คือ ทีมวิจัยได้มองเห็นไปถึงการถ่ายทอดความรู้สู่นักเรียนและเยาวชน หรือคนที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรม จึงจัดทำขั้นตอนของการเก็บข้อมูล ที่เป็นระบบ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน ดังนี้

1.ความเป็นมาและความสำคัญของแต่ละประเพณีเป็นอย่างไร เช่น เรื่องเล่า ที่เล่าต่อ ๆ กัน มาจนที่เป็นที่กล่าวขวัญกันของคนในชุมชน และเป็นที่ทราบกันของคนกลุ่มหนึ่งแต่ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั้งหมู่บ้าน และต้องการจะสืบทอดเรื่องเล่าดังกล่าว ดำเนิน เป็นความตั้งใจของทีมวิจัยและชาวบ้านที่สร้างเรื่องเล่าให้เป็นตำนานที่ไม่มีวันลืมได้

2.รายละเอียดขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมทางประเพณี ได้แก่

2.1 ขั้นตอน เช่น ทำอย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้ทำ (ผู้รู้ หรือภูมิปัญญา)

2.2 วัสดุ อุปกรณ์ เช่น เครื่องมือที่จำเป็นในการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ

2.3 การแต่งกาย คือ ชุดการแต่งกายที่ใช้สวมใส่ในระหว่างการประกอบพิธีแต่ละพิธี เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

2.4 ช่วงเวลาของการจัดกิจกรรมประเพณี เช่น วัน เดือน ปี ที่แน่นอน หรือ จัดเมื่อไหร่ก็ได้

2.5 คน คือ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง บทบาทหน้าที่สำคัญเป็นอย่างไร

3.สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ของแต่ละช่วงของการปกครอง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

รูปแบบการใช้แบบสอบถามนี้ ทีมวิจัยจะทำการตั้งคำถาม และให้ผู้รู้ตอบคำถาม และในขณะเดียวกันให้ผู้รู้เป็นคนเล่าเรื่องตามประเพณีนั้น ๆ แล้วทีมวิจัยจะจับประเด็นสำคัญ ซึ่งในระหว่างการเก็บข้อมูลแต่ละประเพณีนั้นทีมวิจัยจะต้องไปสอบถามผู้รู้ที่อาศัยอยู่ในสวน ในไร่ เนื่องจากออกจากบ้านชั่วคราวเพื่อไปพักอยู่ในไร่สวนทำงานปลูกพืชตามฤดูกาลปลูก

กิจกรรมที่ 4 สัมภาษณ์ผู้รู้

เป็นการศึกษา รวบรวมข้อมูลตามขอบเขตดังกล่าว โดยแบ่งเป็น 2 หมวด คือ ชุดเนื้อหาประเพณี วัฒนธรรม จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ ปีใหม่ลือชู่ เลี้ยงเจ้าเมือง เซ่งเม้ง ลงแขก สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินข้าวใหม่ และชุดการละเล่นพื้นบ้าน โดยใช้วิธีการดังนี้

- เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม
- สัมภาษณ์ผู้รู้เก็บข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด

- ประชุมกลุ่มย่อย (วงน้ำชา) เพิ่มเติมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
- เข้าร่วมประเพณี และเก็บข้อมูลจากของจริงเพิ่มเติม

1.วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด

2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูล ประเพณี วัฒนธรรมตามประเด็นที่กำหนด

3. ระยะเวลา / สถานที่

วันที่ 27 มิถุนายน 2552 สถานที่ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านสามหมื่น (บ้านหัวหน้าโครงการ)

4. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

- กำหนดแนวคำถามร่วมกัน
- สัมภาษณ์ผู้รู้ 8 เรื่อง เรื่องละ 3 คน
- บันทึกเทป และจดบันทึก
- ถ่ายภาพประกอบ

5. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- แบบสอบถาม
- กล้องถ่ายรูป เพื่อถ่ายรูปผู้รู้ ผู้ให้ข้อมูล

6. ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 16 คน ประกอบด้วย

- ทีมวิจัยหลัก 3 คน
- ทีมวิจัยร่วม 11 คน
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน 2 คน

7. สรุปผลการดำเนินกิจกรรมตามรายประเพณี ดังนี้

กิจกรรมเก็บข้อมูล ประเพณี วัฒนธรรม จำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ ปีใหม่ลีซู เลี้ยงเจ้าเมือง เซ่งเม้ง ลงแขก สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินข้าวใหม่ (กิจกรรมที่เพิ่มเติม ทำสะพาน ทำศาลา และพิธีเรียกขวัญ) และชุดการละเล่นพื้นบ้าน ดังนี้

ชื่อประเพณี	ชื่อผู้เก็บข้อมูล	ชื่อผู้ให้ข้อมูล
1.ปีใหม่ลีซู	นายยงยุทธ หรีจา	1.นายหลวง เล่ายี่ปา เรื่องเล่า / ตำนาน เรื่องที่ 1 และขั้นตอนพิธีกรรมอื่น ๆ 2.นาย ตะกาย หว่าจ๊ะ เรื่องเล่า / ตำนาน เรื่องที่ 2 , 3 และขั้นตอนพิธีกรรมอื่น ๆ
2.เลี้ยงเจ้าเมืองหรือเลี้ยงศาลเจ้า	นายประเสริฐ ฉั่วจา	นายปรีดี ฉั่วจา
3.เซ่งเม้ง	นายสมพงษ์ เล่ายี่ปา นายสมชาย หมอจา	นายหลวง เล่ายี่ปา

4.ลงแขก	นายเอกชัย เล่ายี่ปา นายยะนะ เล่ายี่ปา	นายปรีดี ถั่วจา นางอาซิมะ เล่ายี่ปา อายุ 74 ปี
5.สารทจีน	นายสุวิทย์ เล่ายี่ปา นายสมศักดิ์ หรีจา	นายสามลาหู่ เล่ายี่ปา นายหลวง เล่ายี่ปา
6.ไหว้พระจันทร์	นายมนัส นายนิคม	นายหว่างซาง นางอำพร ธิชา
7.กินข้าวใหม่	นายสมบัติ นายเลาปา	นายหลวง เล่ายี่ปา
8.ทำสะพาน	นายสุวิทย์ เล่ายี่ปา	นายยี ไซ้จา
9.ทำศาลา	นายดาวเรือง เลาหมี	นางอะเลมะ เล่ายี่ปา
10.พิธีเรียกขวัญ	นายสวัสดิ์ เลาหมี	นายยี ไซ้จา
11.ชุดการละเล่น พื้นบ้าน	นายอาเล นายเอก	

ภายหลังมีข้อเสนอให้เพิ่มการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเข้ามาอีก 3 ประเพณี ได้แก่ ทำศาลา นายดาวเรือง เลาหมี การทำสะพานข้ามลำห้วย นายสุวิทย์ เล่ายี่ปา พิธีเรียกขวัญ นายสวัสดิ์ เลาหมี

กิจกรรมที่ 6 ประชุมสรุปความก้าวหน้าการทำงานของทีมวิจัย

- วัตถุประสงค์
เพื่อสร้างความเข้าใจ วางแผนงานและสรุปการทำงานร่วมกัน
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ
ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจกันและได้สรุปงานเป็นระยะๆ
- วิธีการดำเนินงาน
จัดประชุมทีมวิจัย เดือนละ 1 ครั้ง
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

บันทึกการประชุมสรุปความก้าวหน้าการทำงานของทีมวิจัย

ครั้งที่ 1 วันที่ 27 มิถุนายน 2552

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 16 คน ประกอบด้วย

ทีมวิจัยหลัก 3 คน

ทีมวิจัยร่วม 11 คน

เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน 2 คน

พี่เลี้ยงโครงการวิจัย 1 คน

รูปแบบการประชุมเป็นการสร้างความเข้าใจ และสรุปการทำงานของทีมนักวิจัยแต่ละฝ่าย เพื่อให้ทีมนักวิจัยทุกคนได้รับทราบถึงสถานการณ์โครงการ โดยการเปิดรับข้อเสนอแนะจากทีมว่า กิจกรรมใดบ้างที่ควรเก็บข้อมูลเพิ่มเติม หรือการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

บันทึกการประชุม ดังนี้

1. หัวหน้าโครงการได้แจ้งถึงระยะเวลาการทำงานของโครงการว่าเหลือเวลาอีก 3 เดือน คือ เดือนกรกฎาคม – กันยายน ขอให้แต่ละทีมเก็บข้อมูลจัดการเก็บข้อมูลให้ครบ ถ้าหากประเพณีใดที่ต้องการให้พี่เลี้ยงเข้ามาช่วยตั้งคำถามนอกจากคำถามหลักแล้วให้บอกพี่เลี้ยงเข้ามาช่วยเก็บและตั้งคำถามเพิ่มเติมได้ แต่การเก็บข้อมูลของแต่ละทีมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เนื่องจากการทำงานระยะที่ 1 เป็นการศึกษารายละเอียดของประเพณี โดยทีมเก็บข้อมูลยึดคำถามหลักที่ตั้งไว้เป็นเครื่องมือในการสอบถามข้อมูลจากผู้รู้

2. นายสุวิทย์ เล่าयीปา ผู้ช่วยนักวิจัย ได้เสนอให้หัวหน้าโครงการ และทีมนักวิจัยให้รายงานค่าใช้จ่ายโครงการเป็นรายเดือน เพื่อให้ทีมนักวิจัยทุกคนได้ทราบถึงสถานการณ์งบประมาณโครงการ โดยมอบหมายให้หัวหน้าโครงการดำเนินต่อเพื่อทำรายงานต่อทีมนักวิจัย

3. นายสมบัติ เล่าयीปา ทีมนักวิจัยผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลประเพณีกินข้าวใหม่ได้ลาออก และให้นายเล่าयीปา เล่าयीปา ที่จับคู่เก็บข้อมูลได้ไปหาคนที่มาร่วมเก็บข้อมูลใหม่ หัวหน้าโครงการจะทำการประชุมอีกครั้งหนึ่งเพื่อจะหาคนมาร่วม แต่ในเบื้องต้นหัวหน้าโครงการได้มอบหมายให้นายสุวิทย์ เล่าयीปา ช่วยเก็บข้อมูลไปก่อน และนายชัยเจริญ ทีมเก็บข้อมูลประเพณีเลี้ยงศาลเจ้าได้ลาออกด้วย เนื่องจากไปรับราชการนอกพื้นที่ ให้คนที่คู่กับชัยเจริญเก็บข้อมูลโดยให้พี่เลี้ยงมาช่วยเป็นระยะ ๆ

4. จากการนำเสนอข้อมูลที่เก็บมาของแต่ละประเพณีทีมนักวิจัยเห็นว่า ประเพณีด้านการละเล่นพื้นบ้าน ควรจะเก็บรายละเอียดข้อมูล รายละเอียดขั้นตอนการเล่นสะบ้าหญิง สะบ้าชาย ลูกข่าง และลูกช่วง ให้เก็บรายละเอียดมากกว่านี้ โดยนายเอก และนายอะเล ผู้เก็บข้อมูลจะกลับไปเก็บข้อมูลตามคำแนะนำของทีมนักวิจัย

5. หัวหน้าโครงการขอให้ทีมเก็บข้อมูลได้ถ่ายรูปกิจกรรมไว้ด้วย และให้บันทึก วัน เดือน ปี ที่เก็บ เรื่องราวทั้งบันทึกผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลด้วย

6. คุณแสนสะอาด สิ้นสายไทย พี่เลี้ยงโครงการวิจัยจะเข้ามาหนุนเสริมการทำงานของทีมนักวิจัย เดือนละ 3 ครั้ง แต่ถ้าหากทีมนักวิจัยมีการจัดเวทีก็ขอให้แจ้งด้วยเพื่อจะเข้าร่วมเวที สำหรับการติดต่อประสานงานกันนั้นหัวหน้าโครงการจะขึ้นไปบนดอยขมวิวที่มีสัญญาณโทรศัพท์ และจะโทรหา

นายสุวิทย์ เล่าयीปา
บันทึกการประชุม

ครั้งที่ 2 วันที่ 13 กรกฎาคม 2552

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 15 คน ประกอบด้วย

ทีมวิจัยหลัก 3 คน

ทีมวิจัยร่วม 11 คน

พี่เลี้ยงโครงการวิจัย 1 คน

เรื่องที่ปรึกษาหารือกันในการจัดเวที คือ ทบทวนคำถามและแผนการดำเนินงานของทีมวิจัยในการเก็บข้อมูล และแจ้งค่าใช้จ่ายของโครงการ ผลสรุปการจัดเวทีดังนี้

1. ให้แต่ละทีมเก็บข้อมูลทบทวนข้อมูลว่ามีเนื้อหาตามคำถามหรือไม่ ถ้าทีมใดยังไม่มีให้กลับไปเก็บเพิ่มเติม โดยพี่เลี้ยงได้ทบทวนคำถามหลักและขั้นตอนการเก็บข้อมูลอีกครั้งเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับทีมวิจัยในการดำเนินการต่อไปนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของประเพณี (แต่ละประเพณี)

1.2 ที่มาของประเพณี / อุปกรณ์แต่ละอย่างมีความหมายอย่างไรบ้าง ทำเมื่อไหร่ และขั้นตอนการใช้รวมถึงความสำคัญของอุปกรณ์ดังกล่าว

1.3 วิธีการเก็บข้อมูล อาจใช้โอกาสต่าง ๆ เช่น เวลาวางนึ่งคุยกัน วงน้ำชา ที่ทำงานในสวน วันหยุดหรือวันรวมตัวกันในวันสี่

1.4 ชื่อผู้ให้ข้อมูล บทบาทหน้าที่ในประเพณี การยอมรับจากชุมชน

2. วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและมอบหมายให้หัวหน้าโครงการจัดการซื้อ ดังนี้

- สมุดบันทึกการประชุม จำนวน 1 เล่ม
- สีเมจิ จำนวน 12 ค้าม
- กระปุกใส่อุปกรณ์ จำนวน 1 อัน
- ปากกา จำนวน 1 โหล
- กระดาษบรืฟ

นายสุวิทย์ เล่ายีปา
บันทึกการประชุม

ครั้งที่ 3 วันที่ 15 กรกฎาคม 2552

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 15 คน ประกอบด้วย

ทีมวิจัยหลัก 3 คน

ทีมวิจัยร่วม 11 คน

พี่เลี้ยงโครงการวิจัย 1 คน

ประชุมทีมวิจัยหลัก บ้านสามหมื่น

1. ข้อตกลงทีมวิจัย

- บันทึกการประชุมแต่ละครั้งให้ค่าตอบแทน 100 บาท นายสุวิทย์ เล่ายีปา ผู้บันทึก

- แจ้งการประชุมแต่ละครั้ง ต้องแจ้งล่วงหน้า วัน-เวลา ให้ชัดเจน และให้หัวหน้าโครงการ
โทรประสานงานกับพี่เลี้ยงให้ชัดเจน

- ข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ การประชุมครั้งหน้าควรจะได้ข้อมูลที่ชัดเจน ครบถ้วนเพื่อ
เตรียมการสรุปรายงาน

2. สถานการณ์ปัญหาให้กับข้อมูล

- เรื่องของเวลา มีน้อย / เวลาจำกัด เป็นช่วงเวลาเตรียมเพาะปลูก
- ยังไม่เข้าใจว่าจะเก็บข้อมูลอย่างไร
- จะเริ่มต้นจุดไหน
- กิจกรรมบางอย่างไม่เห็นของจริงเพราะผ่านมาแล้ว บางกิจกรรมไม่ถึงเวลา
- การตั้งคำถาม ถามอย่างไร แต่ละทีมไม่ค่อยเข้าใจ
- บางประเด็นเขียนเป็นภาษาไทยไม่ได้และยากเข้าใจบอก
- ออกแบบสอบถาม
- ทำอย่างไรก็ได้ขอให้ได้ข้อมูลมาก่อนเบื้องต้น

3. จัดเวทีพูดคุยเพื่อเพิ่มเติมระหว่างผู้รู้กับทีมวิจัย

- การจัดการค่าตอบแทน ในวันที่ 28 มิถุนายน 2552
- ผู้รู้ - ผู้ให้ข้อมูล 300 บาท/คน
- ทีมวิจัยค่าตอบแทนเหมาจ่าย รอคูข้อมูลหากไม่ได้ข้อมูลจะไม่จ่าย
- ผู้รู้เหมาจ่ายครั้งเดียว / ดูความสมบูรณ์ของข้อมูล
- จัดเวทีรวบรวมข้อมูลใน 6 มิถุนายน 2552
- แบ่งหน้าที่กัน
- ผู้ประสานงาน นายยงยุทธ หรีจา รับผิดชอบ
- สถานที่ นายอาเล สมศักดิ์ อภิชาติ เอกชัย รับผิดชอบ
- อาหาร สมชาย รับผิดชอบ
- บันทึกการประชุม สุวิทย์ รับผิดชอบ
- วันที่ 23 กรกฎาคม 2552 พิมพ์ข้อมูล 8 กิจกรรม
- วันที่ 25 กรกฎาคม 2552 ร่วมเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้กับเครือข่ายชุมชนวิจัย อำเภอ

ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- ไปที่คนแจ้งจำนวนให้เจ้าหน้าที่สกว. ทราบล่วงหน้าด้วย เพื่อจะได้เตรียมที่พักให้
- ค่าเดินทาง ค่าอาหาร 50 บาท/มื้อ/คน
- ค่าน้ำมันจ่ายตามบิลในใบเสร็จรับเงิน

สุวิทย์ เล่ายี่ปา
ผู้บันทึกการประชุม

ครั้งที่ 4 วันที่ 28 กรกฎาคม 2552

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 16 คน ประกอบด้วย

ทีมวิจัยหลัก 3 คน

ทีมวิจัยร่วม 12 คน

พี่เลี้ยงโครงการวิจัย 1 คน

จัดเวทีสัมภาษณ์ผู้รู้ บ้านสามหมื่น

ช่วงเช้า

1. ได้เชิญผู้รู้มา 8 ท่าน ขอให้ทีมวิจัยทั้งทีม 8 ตามข้อมูลของแต่ละกิจกรรมให้ครบให้เสร็จในวันนี้
2. ให้แต่ละทีมเล่าเรื่องประเด็นวัฒนธรรมที่ตนเองเก็บข้อมูลมาและให้ผู้รู้ฟังว่าข้อมูลผิดพลาดตรงไหนบ้างจะได้เพิ่ม
3. ขอแจ้งให้ทราบเรื่องเพิ่มเติมกิจกรรม ๓ กิจกรรม
 - ประเพณีทำศาลา
 - ประเพณีเรียกขวัญ
 - ประเพณีทำสะพาน
4. เมื่อมีกิจกรรมเพิ่มคนเก็บข้อมูลทีมงานก็ควรเพิ่มขอให้ทีมงานพิจารณาคัดเลือกด้วย
 - มติที่ประชุม ได้เลือกมา 3 ท่าน
 1. นายดาวเรือง เลาหมู่ รับผิดชอบทำประเพณีศาลา
 2. นายสวัสดิ์ เลาหมู่ รับผิดชอบประเพณีเรียกขวัญ
 3. นายสุวิทย์ เลายี่ป่า รับผิดชอบประเพณีทำสะพาน
๕. เริ่มเล่าแต่ละประเด็นวัฒนธรรม ทั้ง 8 เรื่องให้ผู้รู้รับฟังเริ่มที่
 - 5.1 สารทจีน สุวิทย์ กับ สมศักดิ์
 - ปรับปรุงเนื้อหาคำสวดในบ้านและศาลเจ้าในวันสารทจีน
 - คำถวายเครื่องเซ่นไหว้
 - 5.2 การละเล่นพื้นบ้าน นายอาเล กับ นายเอกชัย
 - ลูกข่าง มี 3 วิธีการเล่น
 1. ความไกล
 2. ความแม่นยำ
 3. การหมุนนาน
 - มีข้อเสนอให้เพิ่มรายละเอียดลำดับขั้นตอน / เรียงลำดับขั้นตอนการเล่นสะบ้าหญิง
 - 5.3 ไหว้พระจันทร์ นายมนัส กับ นายฉั่วจา
 - ประวัติ เพิ่มเติม ตอนที่ 2 ขาดไป
 - 5.4 ประเพณี ลงแขก
 - ขาดรายละเอียด ความชัดเจน ขั้นตอนเพิ่มเติม
 - เจ้าบ้านทำอะไรบ้านอย่างไร / แขกทำอะไรบ้างเพิ่มเติม

- 5.5 ประเพณีกินข้าวใหม่ นายอภิชาติ เล่ายี่ปา
 - ปรับปรุงการแก้ไข ประวัติ เพิ่มเติม
 - เรียงลำดับ ขั้นตอน รายละเอียดขาดไป
- 5.6 ประเพณีเซ่งเม้ง นายสมชาย กับนายสุรพงษ์
 - ความหมายการใช้อุปกรณ์ เช่น กิ่งไม้ (ต้นหย่าลีจื่อ)
 - หาคำตอบความหมายนั้น ภายในวันนี้
- 5.7 ประเพณีปีใหม่ นายยงยุทธ กับนายสุรพล
 - ขาดข้อมูล ฉายเหมื่อ ขั้นตอน / ความหมาย
 - ขอขมา พ่อ-แม่ ผู้สูงอายุในชุมชน
- 5.8 ประเพณีเลี้ยงศาลเจ้า นายประเสริฐ
 - ไม่ได้มารายงานชี้แจงความก้าวหน้าข้อมูล (ติดธุระ)

ช่วงบ่าย

1. จัดกลุ่มแต่ละทีมวิจัยเพื่อสอบถามข้อมูลผู้รู้ตัวต่อตัวประเด็นที่ค้างอยู่ให้เสร็จภายในวันนี้เพื่อรวบรวมตีพิมพ์ต่อไป
2. ข้อมูลทุกทีม 8 กิจกรรมส่งให้พี่เลี้ยงโครงการ ในวันที่ 6 สิงหาคม 2552
3. ประเด็นการบ้านที่พี่เลี้ยงโครงการให้กับทีมวิจัยหลัก
 - วัฒนธรรมประเพณีลื้อ บ้านสามหมื่น 8 กิจกรรม
 - ความเป็นมาและความสำคัญ
 1. เรื่องเล่า
 2. ดำเนิน / ความทรงจำ
 3. อื่นๆ
 - รายละเอียด / ขั้นตอนของแต่ละกิจกรรม
 - ขั้นตอนทำอย่างไรบ้าง
 - ช่วงเวลา วันเดือนปี ตรงกับฤดูกาลใด
 - ผู้เกี่ยวข้อง บทบาทสำคัญ (สำคัญอย่างไร)
4. กฎระเบียบ / กติกาของชุมชนว่าด้วยประเพณี วัฒนธรรม สถานการณ์ปัจจุบัน
 - ทางธรรมชาติ
 - ทางการ
 - ชื่อผู้ให้ข้อมูล
 - อายุทางพิธีกรรม ประสบการณ์
 - การยอมรับของชุมชน
 - แผนการขยาย
5. แผนที่ชุมชน
 - จำแนกบ้านผู้รู้

- แยกตามพิธีกรรม
 - แผนการจัดพิธีกรรมแต่ละพิธีกรรม
 - มีความสำคัญอย่างไรในชีวิตประจำวัน
 - ทำบ่อยแค่ไหนความจำเป็นทำไม
 - ความสอดคล้องของกิจกรรม
 - ความสอดคล้องของ 3 กิจกรรม ที่เพิ่มมา
 1. ทำศาลา
 2. เรียกขวัญ
 3. สะพาน
6. รูปแบบข้อมูลการเก็บข้อมูลนำไปใช้
1. คำสอน
 2. คำตัดสิน
 3. กิจกรรม
 4. ใคร
7. โครงการขยาย ทรพยากรสุขภาพ
- การท่องเที่ยว
 - สมุนไพร
8. เกณฑ์
- สุขภาพ
 - อินทรีย์
 - ทรพยากร
9. ข้อมูลเก็บเพิ่มเติมในวันนี้ขออยู่ในที่ 5-6 สิงหาคม 2552
10. วันที่ 5-6 สิงหาคม 2552
- จัดเวทีเก็บข้อมูล / สรุปงาน
 - แบ่งหน้าที่ วันที่ 5-6 สิงหาคม 2552
 1. ประสานงาน นายยงยุทธ เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ผู้รู้คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน
 3. สถานที่ นายเล่าปึง นายอาเล นายสมศักดิ์ นายเอกชัย นายอภิชาติ
 4. อาหาร นายสมชาย
 4. บันทึกการประชุม นายสุวิทย์
 5. ทีมวิจัยหลัก 12 คน
- หัวหน้าโครงการปิดการประชุม 16.00 น.

นายสุวิทย์ เล่ายี่ปา
ผู้บันทึกการประชุม

ครั้งที่ 5 วันที่ 6 สิงหาคม 2552

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 16 คน ประกอบด้วย

ทีมวิจัยหลัก 3 คน

ทีมวิจัยร่วม 10 คน

เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน 2 คน

พี่เลี้ยงโครงการวิจัย 1 คน

จัดเวทีสรุปข้อมูล

1. สืบเนื่องมาจากเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2552 แต่ละทีมได้เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้รู้ให้แต่ละกิจกรรม รายงานความก้าวหน้าของงานข้อมูล / เพิ่มเติม
2. การละเล่นพื้นบ้าน / ข้อมูลเพิ่มเติมแล้วแต่ยังไม่ได้ดีพิมพ์
3. ไหว้พระจันทร์ ข้อมูลเพิ่มเติมเสร็จแล้ว / พิมพ์แล้ว
4. เลี้ยงศาลเจ้า ข้อมูลอุปกรณ์ขาดไปบางส่วนและให้แยกกิจกรรมในการเลี้ยงศาลเจ้าอาปาหมุ – หัวสือ อีดำมา / พิมพ์แล้วบางส่วน
5. ประเพณีการลงแขก ข้อมูลได้ครบแล้ว/ พิมพ์ส่งแล้ว
6. ประเพณีกินข้าวใหม่
 - ประวัติมีแล้ว
 - ขาดขั้นตอน
 - รายละเอียด
 - เจ้าบ้านทำอะไรบ้าง
 - แขกทำอะไร
 - วัสดุอุปกรณ์
7. ประเพณีปีใหม่
 - เก็บข้อมูลครบ/ ดีพิมพ์แล้ว
8. ประเพณีสารทจีน
 - ได้ข้อมูลครบ ขาดบทสวดพิธีเช่นไหว้ศาลเจ้าในวันสารทจีน
9. ประเพณีแข่งม้ง
 - ข้อมูลครบแล้ว/ดีพิมพ์ส่งแล้ว
10. ประเพณีทำศาลา
 - เพิ่มเติมข้อมูลบางส่วน
11. ทำสะพาน
 - เพิ่มเติมข้อมูลบางส่วนเช่นกัน
12. เรียกขวัญ
 - เพิ่มเติม ข้อมูลบางส่วนเช่นกัน
13. กิจกรรมที่เพิ่มเติมมาขอให้ส่งข้อมูลในวันที่ 26 สิงหาคม 2552

14. พี่เลี้ยงโครงการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเรื่อง

- ข้อมูลการเปลี่ยนแปลง ใครเรื่องอะไร ทำไมต้องเป็นคนนี้
- ช่วงเวลาของเหตุการณ์ที่สำคัญของแต่ละคน
- วัฒนธรรมประเพณีของลี้ชู รายละเอียดขั้นตอนทำอย่างไร วัสดุอุปกรณ์
- ความสำคัญ ความเป็นมา (เรื่องเล่า/ตำนาน)
- ช่วงเวลา อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง
- ประวัติผู้นำ อดีต-ปัจจุบัน
- การเปลี่ยนแปลงอดีต-ปัจจุบัน

15. สมเด็จพระเจ้า เสด็จโรงเรียนเบญจมะ 1 บ้านสามหมื่นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2510

พอสว. เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2512

16. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีเสด็จบ้านสามหมื่น

เมื่อปีพ.ศ. 2518

เมื่อปีพ.ศ. 2520

17. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระกระแสรับสั่งให้หน่วยงานสร้างอ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง ติดกับทิศใต้ 1 แห่ง ทิศเหนือ 1 แห่ง เมื่อปีพ.ศ.2525

18. สมเด็จพระเทพฯเสด็จโรงเรียนดชด.เบญจมะ1 บ้านสามหมื่นเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2538ครั้งที่ 1

19. สมเด็จพระเทพฯ เสด็จโรงเรียนเบญจมะ1 บ้านสามหมื่นเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2544 ครั้งที่ 2

20. สมเด็จพระเทพฯเสด็จโรงเรียนดชด.เบญจมะ1บ้านสามหมื่นวันที่ 19 มกราคม 2551

21. สมเด็จพระพี่นางฯ เสด็จทรงเยี่ยมโรงเรียนดชด.เบญจมะ1 เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552

(พอสว)ครั้งที่ 2

22. ลำดับผู้นำในอดีต-ปัจจุบัน ทางกร

1. พ่อเฒ่าเล่าซาง เล่ายี่ปา	ปี พ.ศ. 2502-2524
2. นายยี่ เล่ายี่ปา	ปี พ.ศ. 2524-2527
3. นายสุรียา เล่ายี่ปา	ปี พ.ศ. 2527-2530
4. นายมนตรี เกษตรบรรพต	ปี พ.ศ. 2530-2545
5. นายยงยุทธ หรีจา	ปี พ.ศ. 2550 -ปัจจุบัน

นัดหมายครั้งต่อไป วันที่ 26 สิงหาคม 2552

หัวหน้าโครงการ นายยงยุทธ หรีจา ปิดประชุม เวลา 16.00 น.

นายสุวิทย์ เล่ายี่ปา
ผู้บันทึกการประชุม

กิจกรรมที่ 8 สรุปข้อมูลทั้งที่เก็บได้ทั้งหมดและวางแผนการดำเนินงานระยะต่อไป

1. วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปข้อมูลที่เก็บได้ทั้งหมด

2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลทั้งหมด รวบรวมและเขียนรายงาน และแผนงานระยะที่ 2

3. ระยะเวลา / สถานที่

วันที่ 6 สิงหาคม 2552 สถานที่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เบญจมา 1

4. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

- จัดเวทีรวบรวมข้อมูลและจัดระบบข้อมูล
- ให้ทีมวิจัยที่รับผิดชอบเก็บข้อมูลแต่ละประเด็นนำเสนอ และรับข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ใน

เวที

- ปรับแก้ข้อมูลให้ถูกต้อง และจัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องอีกรอบ

5. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- ข้อมูลจากแบบสอบถาม
- สอบถามเพิ่มเติมจากผู้รู้

6. ผู้เข้าร่วมเวทีรวบรวมข้อมูลประเด็น 11 กิจกรรม และประชุมร่วมกับผู้รู้ จำนวน 30 คน

ประกอบด้วย

- ทีมวิจัยหลัก 3 คน
- ทีมวิจัยร่วม 10 คน
- พี่เลี้ยงโครงการ 1 คน
- ผู้รู้ 5 คน
- ครูใหญ่โรงเรียน ดชด. 1 คน
- ผู้สนใจ และเยาวชน 10 คน

7. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

มีการพูดคุยกันในวันสี่ล

มีการเล่าสู่กันฟังในวงน้ำชา ผู้ใหญ่เล่าให้เด็กฟัง เด็กถามผู้ใหญ่

กิจกรรมที่ 9 จัดทำรายงานวิจัยความก้าวหน้าระยะที่ 1

1. วัตถุประสงค์

เขียนรายงานวิจัย

2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รายงานวิจัยระยะที่ 1

3. ระยะเวลา / สถานที่

วันที่ 9 – 10 กันยายน 2552

4. วิธีการดำเนินงาน

ดำเนินการเขียนรายงานวิจัย

5. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

6. ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 13 คน ประกอบด้วย

- ทีมวิจัยหลัก 3 คน

- ทีมวิจัยร่วม 9 คน

- พี่เลี้ยงโครงการ 1 คน

7. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม (ผลที่เกิดจากการดำเนินงาน / ตัวชี้วัดของการปฏิบัติงาน)

ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญบ้านสามหมื่น

ประเพณี วัฒนธรรม จำนวน 11 เรื่อง ได้แก่

ชื่อประเพณี	ชื่อผู้เก็บข้อมูล	ชื่อผู้ให้ข้อมูล
1.ปีใหม่มลือซอ	นายยงยุทธ หรีจา	1.นายหลวง เลายี่ปา เรื่องเล่า / ตำนาน เรื่องที่ 1 และขั้นตอน พิธีกรรมอื่น ๆ 2.นาย ตะกาย หว่าจ๊ะ เรื่องเล่า / ตำนาน เรื่องที่ 2 , 3 และ ขั้นตอนพิธีกรรมอื่น ๆ
2.เลี้ยงเจ้าเมืองหรือเลี้ยงศาลเจ้า	นายประเสริฐ ฉั่วจา	นายปรีดี ฉั่วจา
3.เซ่งเม้ง	นายสมพงษ์ เลายี่ปา นายสมชาย หมอจา	นายหลวง เลายี่ปา
4.ลงแขก	นายเอกชัย เลายี่ปา นายยะนะเะ เลายี่ปา	นายปรีดี ฉั่วจา นางอาซ็อมะ เลายี่ปา อายุ 74 ปี
5.สารทจีน	นายสุวิทย์ เลายี่ปา นายสมศักดิ์ หรีจา	นายสามลาหู่ เลายี่ปา นายหลวง เลายี่ปา
6.ไหว้พระจันทร์	นายมนัส นายนิคม	นายหว่างซาง นางอำพร ธิชา
7.กินข้าวใหม่	นายสมบัติ นายเลาป่า	นายหลวง เลายี่ปา
8.ทำสะพาน	นายสุวิทย์ เลายี่ปา	นายยี ไซ่จา
9.ทำศาลา	นายดาวเรือง เลาหมี	นางอะเลมะ เลายี่ปา
10.พิธีเรียกขวัญ	นายสวัสดิ์ เลาหมี	นายยี ไซ่จา
11.ชุดการละเล่นพื้นบ้าน	นายอาเล นายเอก	

ประเพณีที่ 1 ปีใหม่ลือซอ

เรื่องเล่า / ตำนาน เรื่องที่ 1

สมัยก่อนที่จะมีการปลูกต้นสน (กุเจียแลเจอ) ไว้ที่หน้าบ้านในวันปีใหม่ มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า สมัยนั้นจะมีเทวดาเดินทางลงมาให้พรแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี และทุกปีก็จะมีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เดินทางมาขอพรกันเป็นประจำ เว้นเสียแต่เผ่าลือซอที่มาไม่เคยทันการให้พรของเทวดา จนมีอยู่ปีหนึ่ง เมื่อทุกเผ่าขอพรกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว เทวดาก็กำลังจะเดินทางกลับ เผ่าลือซอเดินทางมาถึงพอดี จึงร้องขอให้เทวดาหยุดให้พรแก่เผ่าลือซอเสียก่อน เทวดาจึงหยุดและนั่งได้ต้นสนเพื่อให้พรแก่เผ่าลือซอ

การให้พรครั้งนั้น เป็นการให้พรครั้งสุดท้าย เพราะตั้งแต่นั้นมาไม่เคยมีประวัติว่าเทวดาจะเดินทางลงมาให้พรแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ อีกเลย และเพื่อเป็นการระลึกถึงเทวดาลือซอจึงปลูกต้นสนไว้ที่หน้าบ้านในช่วงปีใหม่ ไว้สำหรับกราบไหว้ระลึกถึงพรเทวดารูปนั้นมาจนถึงทุกวันนี้

เรื่องเล่า / ตำนาน เรื่องที่ 2

สมัยก่อนที่จะมีการปลูกต้นสนไว้หน้าบ้าน สมัยนั้นชาวลือซอจะมีการเซ่นไหว้ภูตผี ปีศาจเป็นประจำทุกปี โดยนำห่อหมูสาวที่ยังไม่ผ่านการแต่งงานเป็นเครื่องเซ่นไหว้ให้กับปีศาจ ซึ่งปีศาจที่ว่ามีอยู่ 4 ตัว แต่ละตัวนั้นมีลักษณะเหมือนวัว แต่ตัวใหญ่กว่ามาก ชาวลือซอต้องหาหมูสาวมาเซ่นไหว้ทุกปี จนในที่สุดก็ทนไม่ได้ ที่จะต้องเสียลูกหลานของตนเองให้กับปีศาจ จึงร่วมกันวางแผนฆ่าปีศาจ โดยการรวมตัวกันของคนในหมู่บ้าน และคนในหมู่บ้านใกล้เคียง รอเวลาที่ปีศาจออกมากินของเซ่นไหว้เหมือนเซ่นเคย อาวุธที่ใช้ก็เป็นของใช้ทั่วไปที่พอจะหาได้ในสมัยนั้น เช่น ไม้ ไม้กวาด เป็นต้น แต่ด้วยความร่วมมือกัน จึงสามารถเอาชนะปีศาจทั้ง 4 ตัวได้

จากนั้นจึงมีการเลี้ยงฉลองกันอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งคาดว่าตรงกับวันปีใหม่ของลือซอในปัจจุบัน และวันต่อมาชาวลือซอจะถือศีลกินเจ เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้หมูสาวที่ต้องเสียชีวิตจากการเซ่นไหว้ปีศาจ นับจากนั้นจึงมีการฉลองกันสืบมาเป็นประจำทุกปี แต่ยังไม่มีการปลูกต้นสนไว้หน้าบ้าน

เรื่องเล่า / ตำนาน เรื่องที่ 3

สาเหตุที่ต้องปลูกต้นไม้วัดหน้าบ้าน มีเรื่องเล่าอีกเรื่อง คือ นานมาแล้ว มีชาวบ้านคนหนึ่งชื่อนายคว่าจา เป็นคนปลูกผักทอง แต่เมื่อต้นผักทองเติบโตขึ้นก็กลับออกผลเลยไปที่สวนของนายฉ่องจา เนื่องจากมีสวนติดกัน จึงไม่รู้จะแบ่งผักทองกันอย่างไรเนื่องจากเป็นผักทองที่ผลโตมาก คาดว่ามีน้ำหนักถึงร้อยกว่ากิโลกรัม จึงนำไปถวายให้พระสงฆ์ (ถึงโชชน์) ถึงโชชน์จึงได้ผ่าผักทอง ปรากฏว่ามีเด็กทารกอยู่ในนั้น จึงได้เลี้ยงดูไว้และตั้งชื่อว่า “คว่าฉ่อง” โดยนำชื่อเจ้าของผักทองทั้ง 2 คนมารวมกัน ถึงโชชน์ได้เลี้ยงคว่าฉ่องจนอายุได้ 20 ปี คือนั้นคว่าฉ่องเข้านอนตามปกติ แต่พอตื่นขึ้นมาก็เห็นบัญชีและมีดหรือดาบในสมันนั้นวางอยู่ข้างตัว โดยในบัญชีมีคำสั่งให้ฆ่าคน 800,000 คน ซึ่งคนแรกที่ต้องฆ่า คือ ถึงโชชน์ ที่เป็นผู้เลี้ยงดูตน

กว่างงได้นึกถึงบุญคุณที่ถึงโชชั้นได้เลี้ยงดูตนมา จึงไม่สามารถฆ่าถึงโชชั้นได้ จึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังพร้อมกับบอกอุบายให้ถึงโชชั้นไปหลบอยู่ที่หลังพระพุทธรูป รุ่งขึ้นเมื่อถึงเวลาที่จะต้องฆ่า ถึงโชชั้นกลับไม่ได้ไปหลบอยู่ที่หลังพระพุทธรูปตามที่ได้นัดกันไว้ เนื่องจากคิดว่าถ้าเป็นหลังพระพุทธรูปยังงี้ก็ต้องตาย เพราะกว่างงรู้ที่ซ่อน จึงไปหลบอยู่หลังต้นไม้ใหญ่หน้าวัดแทน โดยไม่บอกให้กว่างงรู้ เมื่อถึงเวลากว่างงทำเป็นเดินหาถึงโชชั้นทั่ววัด โดยเว้นหลังพระพุทธรูปตามที่นัดกันไว้ เมื่อไม่เจอจึงเดินหลบออกมาหน้าวัด ซึ่งก่อนจะกลับกว่างงได้ใช้ดาบฟันต้นไม้ใหญ่ที่ถึงโชชั้นหลบอยู่ ซึ่งดาบไปโดยถึงโชชั้นเข้าพอดี จึงมีภาษิตว่า "คนเราเมื่อถึงเวลาตายไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้"

จากนั้นมากว่างงได้ใช้ดาบฆ่าคนเรื่อยมา จนมาเจอกับแม่ม่ายคนหนึ่งคาดว่าเป็นเทวดา แม่ม่ายคนนี้นำเลี้ยงเด็กอยู่ 2 คน คนหนึ่งเป็นลูกตน อีกคนเป็นลูกของชาวบ้านคนอื่น กว่างงเห็นแม่ม่ายก็แปลกใจจึงถามว่า "ทำไมถึงแบกเด็กที่ตัวโต แล้วให้เด็กที่ตัวเล็กเดิน" แม่ม่ายตอบว่า "เพราะเด็กตัวโตเป็นลูกของคนอื่น ส่วนเด็กที่ตัวเล็กเป็นลูกของเราเอง" กว่างงจึงคิดว่าแม่ม่ายเป็นคนดี ไม่อยากฆ่า จึงบอกให้แม่ม่ายปลุกต้นไม้ไว้ที่หน้าบ้านเพื่อเป็นสัญลักษณ์ เมื่อถึงเวลาที่ตนต้องไปฆ่าคนในหมู่บ้านจะได้รู้ว่าบ้านหลังนี้เป็นของแม่ม่าย ตนจะได้เว้นไม่เข้าไปฆ่า

แม่ม่ายรู้เช่นนั้น จึงกลับมาเล่าให้คนในหมู่บ้านฟัง โดยให้คนในหมู่บ้านปลุกต้นไม้ไว้ที่หน้าบ้านของตนเองเพื่อจะได้ไม่ถูกฆ่า รุ่งขึ้นกว่างงกลับมาที่หมู่บ้านเพื่อฆ่าคนตามเคย แต่กลับมีต้นไม้ปลุกไว้ทุกบ้าน ทำให้กว่างงไม่รู้จะเข้าไปฆ่าบ้านไหนดี เพราะกลัวจะเป็นบ้านของแม่ม่าย จึงเดินดูทั่วหมู่บ้าน เห็นมีอยู่หลังหนึ่งไม่ได้ปลุกต้นไม้ไว้ จึงเดินเข้าไปหวังจะฆ่า แต่คนที่ออกมากลับเป็นแม่ม่ายคนนั้นจึงเว้นไม่ฆ่า กว่างงเอาบัญชีขึ้นมาดูเห็นว่าจำนวนคนที่ต้องฆ่าครบแล้ว จึงออกไปจากหมู่บ้านโดยไม่ฆ่าใครอีก ชาวบ้านจึงจัดงานเลี้ยงฉลอง ซึ่งตรงกับวันขึ้นปีใหม่ (กุเจีย) ของทุกปี และจะมีการประดับต้นไม้ไว้ที่หน้าบ้านโดยเรียกต้นไม้ที่ว่า "กุเจียแลเจอ" เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์และบุญคุณของหญิงม่าย

รายละเอียดขั้นตอน ปีใหม่ลีสซอ

พิธีปีใหม่ของชาวลีซอ ที่มีกำหนดตายตัวมักจะตรงกับช่วงเทศกาลตรุษจีนหรือวันสิ้นเดือน 12 ของลีสซอ บางหมู่บ้านถือเดือน 5 2 เดือนจึงจะถึงเดือน 12 ทำให้วันปีใหม่มักไม่ตรงกัน จะต่างกัน 1 เดือน

ก่อนวันขึ้นปีใหม่

1. การดำข้าวปัก (เบี่ยปาปา) เป็นกิจกรรมแรกของปีใหม่ลีสซอ และจะใช้ข้าวปักนี้เป็นของบูชา เช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธีปีใหม่ของชาวลีซอ โดยครกแรกหมอบเมืองจะเป็นผู้ดำ เพราะถือว่าเป็นตัวแทนของผีเจ้าเมือง ปัจจุบันข้าวปักที่ดำ มี 2 แบบ คือ แบบใส่สาและไม้ใส่สาแต่ใส่น้ำแทน ห่อด้วยใบตอง เพื่อไม่ให้ติดครก ข้าวปักครกแรกที่ดำเสร็จจะใช้เป็นของเซ่นไหว้ โดยเฉพาะการไหว้ผีในบ้าน ซึ่งจะนำข้าวปักไปไว้บริเวณใต้หิ้งบูชาภายในบ้าน ข้าวปักที่ดำเสร็จใหม่ ๆ จะห่อผ้าเก็บไว้หลายวันจะแข็ง จะเอาไว้ทอดกิน วันดำข้าวปักหรือเบี่ยปาปาเป็นวันที่ชาวบ้านสนุกสนานมากเพราะถือว่าจะเข้าปีใหม่แล้ว

2. การทำความสะอาดบริเวณศาลเจ้าเมือง (อาปาหมุฮึ) และหิ้งบูชาในบ้าน จะทำกันในช่วงบ่ายของวันสิ้นปีหรือตอนบ่ายของวันดำข้าวปัก โดยหมอเมืองจะไปทำความสะอาดบริเวณศาลเจ้าเมือง เพื่อใช้เป็นสถานที่ให้ชาวบ้านมาประกอบพิธีกรรมตลอดช่วงปีใหม่ ส่วนชาวบ้านจะเตรียมสถานที่ในบ้านของตัวเอง โดยให้ผู้ชายในบ้านทำความสะอาดหิ้งบูชาเตรียมข้าวของ เครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบพิธีกรรม เช่น รูป เทียน ไบกระดาน ด้ายสายสิญจน์ และไม้ขีดไฟ ข้าวปัก เป็นต้น ส่วนผู้หญิง ทำหน้าที่ ทำความสะอาดภายในบ้าน และบริเวณหมู่บ้าน และทำอาหาร
3. การปลูกต้นไม้ไว้หน้าบ้าน จะทำในช่วงเย็นของวันสิ้นปี โดยการนำต้นไม้มาปลูกไว้ที่หน้าบ้าน สูงประมาณ 3-4 เมตร ส่วนใหญ่ที่ปลูกจะเป็นต้นสนตามความเชื่อ ในเรื่องที่เทวดามานั่งไต่ต้นสนเพื่อให้พรครั้งสุดท้าย และชาวบ้านก็ไม่ถูกฆ่าจากที่ชาวบ้านปลูกต้นไม้ไว้หน้าบ้านจากนั้นชาวบ้านจะนำข้าวปัก เนื้อหมู ขนาด 3 นิ้ว 1 ชิ้น ไปแขวนไว้บนต้นไม้ที่ปลูกไว้ ซึ่งจะแขวนไว้ตลอดช่วงปีใหม่จนเสร็จ
4. พิธีเดินร่ำรอบต้นไม้ จะเริ่มต้นในเวลากลางคืนของวันสิ้นปีรอบต้นไม้ที่ปลูกไว้หน้าบ้าน ตลอดทั้งคืน โดยเริ่มต้นเดินที่หน้าบ้านหมอเมืองก่อน ซึ่งจะมีผู้นำการเดินเรียกว่า ซือบือ บางครอบครัวก็ทำพิธีรวมญาติ เช่น เรียกญาติพี่น้องมากินข้าวด้วยกัน คุยกัน ก่อนเข้าปีใหม่เป็นการสร้างความรัก ความใกล้ชิดกับญาติ พี่น้องทุกคน

วันขึ้นปีใหม่

1. การดักน้ำแรกของปีใหม่ แต่ละครอบครัวจะไปดักน้ำจากลำห้วย โดยมีรูป 2 ดอก เสียบด้วยเบียดปาปา ปะทัด ไปปักที่ริมห้วยหรือที่ ๆ เราไปดักน้ำ เพื่อเป็นเครื่องเซ่นผีน้ำ และบอกผีน้ำ ให้ทราบถึงวันปีใหม่นี้แล้ว จึงขออนุญาตดักน้ำเพื่อนำไปเปลี่ยนน้ำในถ้วย ซึ่งวางอยู่ที่หิ้งบูชาในบ้านลือซอ เชื่อกันว่าผู้ที่ไปดักน้ำได้เร็วกว่าคนอื่นถือว่ามีความขยันขันแข็ง และจะประสบความสำเร็จในการทำมาหากินมากกว่าคนอื่น
2. การไหว้ผีเจ้าเมือง ผู้ที่จะไปไหว้ผีเจ้าเมืองต้องไปตั้งแต่เช้ามืด โดยหมอเมืองต้องไปก่อนผู้อื่นเพื่อไปฟังว่าปีนี้มีเสียงนกอะไรร้องก่อน ถ้ามีเสียงนกฤดูฝนร้องก็ถือว่าเข้าฤดูฝนเร็ว ถ้ามีเสียงนกฤดูแล้งร้องก็ถือว่าเข้าฤดูฝนช้า ถ้านกการ้องว่ากันว่าจะมีคนตาย ถ้าภูแล้งร้องจะมีเรื่องเศร้าเกิดขึ้นในหมู่บ้านตลอดปี

การไหว้ผีเจ้าเมือง ผู้ที่เป็นตัวแทนไปไหว้จะต้องเป็นผู้ชายของแต่ละครอบครัว โดยนำ เบียดปาปา เนื้อหมู ขาหมูต้ม เหล้า บางคนเอาเนื้อไก่ที่ฆ่าตอนกลางคืนไป เมื่อชาวบ้านมาพร้อมกันแล้ว หมอเมืองก็สวดให้ผีเจ้าเมือง เพื่อบอกให้ผีเจ้าเมืองรู้ว่าถึงปีใหม่แล้ว ชาวบ้านจึงมาบูชาเพื่อขอพรให้ช่วยดูแลทุกข์สุข และให้ดูแลพืชผลที่ปลูกไว้ได้ผลผลิตดีและให้ชาวบ้านมีความสุขอยู่ดีกินดี สุขภาพแข็งแรงทั่วกัน หมอเมืองจะจุดธูป 4 ดอก ปักที่หิ้งบูชาของ อาปาหมุฮึ (ผีปู่ ตา) และอีต๋ามา (ผีตอຍ) อยู่ด้านซ้าย ขว้สือ(ผีประจำถิ่น) อยู่ด้านขวา หมอเมืองจะเริ่มสวด อีต๋ามาก่อน จากนั้นจึงสวดที่อาปาหมุฮึ ขณะเดียวกัน มีผู้สวดอีกคนหนึ่งเป็นคนสวดให้ ขว้สือ

การสวดของหมอเมืองมีความหมายว่า

“วันนี้เป็นวันปีใหม่ ชาวบ้านทั้งหมดได้มารวมกันที่นี่พร้อมกับของเซ่นไหว้ทั้งหลาย แม้จะไม่ไช่ของดีและมีไม่มากนักขอให้อาปาหมุฮืรับไว้ด้วย และขอให้อาปาหมุฮืช่วยคุ้มครองชาวบ้านให้ทุกคนทำมาหากินได้สะดวก ปลูกข้าวได้กิน เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ทำมาค้าขายได้ดีไปไหนมาไหนอย่าให้มีภัย และอย่าให้เจ็บป่วยตลอดปีนี้” ระหว่างการสวดก็จะมี การยิงปืน จุดประทัด ตลอด เพื่อบอกให้อาปาหมุฮืได้รับรู้ว่าที่หมู่บ้านนี้กำลังมีพิธีกรรม

จากนั้นจะเป็นการรับประทานอาหารที่แต่ละคนเตรียมมา แล้วเอากะตักขาก่อนบนที่ติดกับลำตัวโดยเหลาไม้เสียบ เพื่อนำมาทำนายความเป็นอยู่ในอนาคตของชุมชน ผีเจ้าเมือง จะบอกผ่านกระตักโกโดยมีผู้อาวุโสและมีผู้มีประสบการณ์ร่วมกันอ่านแล้วตีความ

3. พิธีไชเม่อ จะทำในช่วงเช้ามีตของวันปีใหม่เช่นกัน จะทำโดยผู้ที่อยู่บ้านไม่ได้ไปไหว้ผีเจ้าเมือง จะต้องหาเด็กผู้ชาย 2 คนที่เป็นคนในตระกูลเดียวกันมาทำพิธี ซึ่งจะถือว่าได้นำพรนำขวัญเงิน ขวัญทองเข้ามาให้เจ้าของบ้าน เมื่อเด็กมาถึงจะต้องไปไหว้ที่หิ้งบูชาในบ้าน แล้วเจ้าของบ้านจะเป็นผู้เปลี่ยนน้ำ จตุรูป และสวดว่า “มีคนนำพร นำขวัญเงิน ขวัญทองมาให้แล้วให้ผีหิ้งบูชาช่วยดูแลคุ้มครองด้วย” แล้วเจ้าของบ้านจึงนำน้ำที่เปลี่ยนจากหิ้งบูชามาให้เด็กที่มาสไชเม่อกินถือว่าเสร็จพิธี ทั้งนี้ในวันปีใหม่จะห้ามเด็กผู้หญิงเข้าบ้านก่อนเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าจะทำมาหากินไม่ขึ้นตลอดทั้งปี
4. พิธีดำหัวหมอเมืองและหมอผี ชาวบ้านจะนำรูป 4 ดอก และเบี่ยงปาปา ไปดำหัว ส่วนหมอเมืองและหมอผีก็จะเตรียมโต๊ะไว้ที่หน้าบ้านของตนเองได้ต้นสนที่ปลูกไว้ เพื่อใช้เป็นที่ยางของดำหัว ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการขอบคุณที่หมอผีมาช่วยทำพิธีในช่วงที่ชาวบ้านเจ็บป่วยและเป็นที่ยิ่งทางใจเสมอมา
5. พิธีเดินรำรอบต้นไม้ จะเดินต่อเนื่องจากวันก่อนปีใหม่ โดยจะเริ่มต้นที่บ้านหมอเมืองและหมอผี แล้วเดินต่อยังบ้านอื่นๆ จนครบทุกหลังคาเรือน เมื่อคณะเดินไปถึงบ้านไหนเจ้าของบ้านจะออกมาต้อนรับ โดยมีเหล้า น้ำ น้ำชา ขนม ให้กับผู้ที่มาเดินหน้าบ้านเจ้าตน จากนั้นเจ้าของบ้านจะจตุรูป 4 ดอก ปักที่ต้นสนที่ปลูกไว้หน้าบ้าน

ส่วนเด็กวัยรุ่นก็เล่นประทัดและจุดดอกไม้เพลิงกันอย่างสนุกสนาน การเดินรำช่วงดึกจนถึงเช้าจะคงเหลือเพียงกลุ่มหนุ่มสาวเป็นส่วนใหญ่ กับกลุ่มผู้เล่นดนตรีเท่านั้นในช่วงเวลานี้เป็นโอกาสที่หนุ่มสาวได้อยู่ใกล้ชิดกันเป็นเวลานานโดยไม่ต้องกลัวว่าจะผิดจารีตประเพณี กลุ่มหนุ่มสาวที่มีความพึงพอใจกันจะจับมือกันเดินรำจากบ้านหนึ่งไปอีกบ้านหนึ่งได้ตลอดคืนโดยไม่ต้องหยุดพัก

วันถัดไปของการขึ้นปีใหม่

1. พิธีส่งผีต้นสน เช้าของวันปีใหม่ อาฟูญญี หรืออาฟูลีญี จะทำพิธีส่งผีต้นสน โดยสวด 2 ครั้ง ครั้งแรกเซ่นไหว้ไก่เป็น ๆ ส่วนครั้งที่ 2 ไช้ไก่ต้มและทำพิธีเหมือนครั้งแรก ทำพิธีสวดว่าปีละครั้งที่ได้เชิญมาตอนนี้ก็สิ้นสุดปีใหม่แล้ว ก็ขอเชิญท่านที่มากลับไปยังที่ ๆ ท่าน

อยู่แล้วปีหน้าก็ค่อยขอเชิญมาอีกครั้งหนึ่งแล้วก็ตั้งต้นสนออกไปไว้ที่ข้างถนนของเส้นทางผ่านถือว่าสิ้นสุดวันปีใหม่

2. พิธีดำหัวผู้นำหมู่บ้าน หลังจากนั้นก็จะมีการดำหัวผู้นำหมู่บ้านเป็นการให้เกียรติกันและกัน ซึ่งสมัยก่อนไม่มีพิธีนี้ แต่ช่วงหลัง ๆ จนถึงปัจจุบันได้เพิ่มพิธีนี้ขึ้นเนื่องจากในหมู่บ้าน จะมีผู้ใหญ่บ้าน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีอบต. จึงได้ทำกิจกรรมดำหัวผู้นำหมู่บ้านกันเป็นประจำทุกปี

วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในวันปีใหม่

1. การดำหัวปัก (เปียปาปา) มีวัสดุ อุปกรณ์ คือ
 - ❖ ครก และไม้สำหรับตำ
 - ❖ ข้าว / งา / น้ำ
 - ❖ ใบตองสำหรับห่อ เพื่อไม่ให้ติดครก
2. การปลูกต้นไม้ไว้หน้าบ้าน มีวัสดุ อุปกรณ์ คือ
 - ❖ ต้นสน สูงประมาณ 3-4 เมตร
 - ❖ ข้าวปัก
 - ❖ เนื้อหมู ขนาด 3 นิ้ว จำนวน 1 ชิ้น
 - ❖ เชือกสำหรับแขวนเนื้อหมู
3. พิธีเดินร่ำรอบต้นไม้ มีวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องดนตรี บุคคลสำคัญ คือ
 - ❖ แคน ซึ่งจะมียู่ 3 รุ่น คือ
 - รุ่นเล็ก เรียกว่า ปาลี มี 10 รู
 - รุ่นกลาง เรียกว่า ปูลู่แลแล มี 9 รู
 - รุ่นใหญ่ เรียกว่า ฝูลู่เนา มี 6 รู ถ้าทำจากไม้ไผ่ จะมี 7 รู แต่ปัจจุบันนิยมทำจากท่อพลาสติก 4 ท่อน หรือ 6 ท่อน ก็ได้
 - ❖ ซึง 3 สายทำจากไม้ สายเป็นสายกีตาร์ธรรมดาทั่วไป มีหนังแรน (กุ่มแจ้) ด้านหลังเจาะรูด้านในเป็นโพรง ใช้ตีให้เกิดเป็นเสียงเหมือนกีตาร์
 - ❖ ขลุ
 - ❖ เหล้า / น้ำ / น้ำชา / ขนม เลี้ยงผู้ที่มาเดินหน้าบ้านเจ้าตน
 - ❖ รูป 4 ดอก
4. การดักน้ำแรกของปีใหม่ มีวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับบอกกล่าวผีน้ำคือ
 - ❖ รูป 2 ดอก
 - ❖ ข้าวปัก
 - ❖ ปะทัด
5. การไหว้ผีเจ้าเมือง มีวัสดุ อุปกรณ์ บุคคลสำคัญ คือ
 - ❖ หมอเมือง และคนสวดข้าวสือ

- ❖ ข้าวปึก
- ❖ เนื้อหมู
- ❖ ขาหมูต้ม
- ❖ เหล้า
- ❖ เนื้อไก่ (ใช้สำหรับทำนายอนาคตชุมชน)
- ❖ รูป 4 ดอก

6. พิธีไชเมือ มีวัสดุ อุปกรณ์ บุคคลสำคัญ คือ

- ❖ เด็กผู้ชาย 2 คนที่เป็นคนในตระกูลเดียวกัน
- ❖ หน้าแรกของปีใหม่
- ❖ รูป

7. พิธีดำหัวหมอเมืองและหมอผี มีวัสดุ อุปกรณ์ คือ

- ❖ รูป 4 ดอก
- ❖ ข้าวปึก

8. พิธีส่งผีต้นสน มีวัสดุ อุปกรณ์ คือ

สวดครั้งแรก

- ❖ ไก่เป็น ๆ ตัวผู้สีแดง
- ❖ เหล้า 2 แก้ว
- ❖ รูป 4 ดอก
- ❖ ข้าวปึกที่คู่ก็ได้
- ❖ เนื้อหมูตากแห้ง 2 ชิ้น

สวดครั้งที่สอง

- ❖ ไก่ต้ม 1 ตัว
- ❖ เนื้อหมูตากแห้ง 2 ชิ้น
- ❖ ข้าวปึกที่คู่ก็ได้
- ❖ เหล้า 2 แก้ว
- ❖ รูป 4 ดอก

พิธีเต็นจะคี (เต็นรำของชนเผ่า) รอบต้นไม้

จะมีผู้นำเต้น และมีเครื่องดนตรีประกอบใช้ตีตบนาการเต้น (จะคี หรือกีนวอ) เวลาเต้นในอดีตหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะให้แต่งชุดเต็มยศ ถือว่าแต่งตัวอย่างสวยหรู หรือชุดเครื่องเงิน ส่วนผู้ชายใช้เครื่องเงินประดับผ้าสีดำทำเป็นเสื้อ ส่วนหางที่ใส่(เยื่อเค่อเมียะ) จะใส่ด้านหน้ากางเกงมีสีหลายสี ยกเว้นสีดำส่วนผู้หญิงใช้เครื่องเงินประดับใส่บนผ้าดำทำเป็นเสื้อคลุมทับเสื้อผู้หญิง

การเต้นรำในพิธีปีใหม่ของลีซอมีการจับมือเป็นวงกลมจะมีการให้ผู้หญิงเข้าไปเต้นก่อนแล้วผู้ชายจะเลือกจับผู้หญิงเพราะถือว่าผู้ชายเป็นผู้เข้าจับมือผู้หญิง เพราะผู้หญิงไม่ควรไปจับมือ

ผู้ชายก่อน และในวงรอบในสุดจะมีผู้นำในการเดิน คือผู้เป่าขลุ่ย เป่าแคน ตีตึง วงนอกเป็นกลุ่มหนุ่มสาวที่แต่งกายเป็นพิเศษด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ที่ตัดเย็บในรอบปีใหม่โดยจะประดับด้วยชุดเงินและสิ่งสวยงาม (ในวันปีใหม่นี้เด็ก ๆ ทุกคนต้องมีชุดใหม่ถ้าไม่มีชุดใหม่เชื่อกันว่าเด็กจะเสียชีวิต) และจะมีการเดินไปตามบ้านเหมือนเดิมจนครบทุกหลังคาเรือนซึ่งจะสิ้นสุดในตอนเช้าในวันใหม่ของอีกวัน (จะมีการเดินรอบหมู่บ้านหรือทุกหลังคาเรือนรวมแล้ว 2 วัน คือวันส่งท้ายปีเก่ากับต้อนรับปีใหม่ ภายใน ๒ คืนนี้ต้องเดินจนสว่าง) และในขณะที่เดินอยู่เวลาไปถึงหน้าบ้านใครบ้านนั้นต้องออกมาจุดธูปที่ข้างต้นสน 4 ดอก หรือ 2 ดอก (ใช้เฉพาะต้นสน) และบ้านทุกหลังคา (เชื่อว่าเป็นการไล่วิญญาณของปีศาจวัวโดยการจุดปะทัด คนเดินจะส่งเสียงดัง

การเดินเป็นสัญลักษณ์ อย่างหนึ่งของชนเผ่าลีซอ การเดินทั้งคืนจนถึงเช้าเป็นการบอกถึงการให้ชาวบ้านจับมือกันเดินเป็นวงกลมบ่งบอกถึงความสามัคคี เพราะความสามัคคีถึงจะมีพลังสามารถต่อสู้กับภัยอันตรายได้ทุกสิ่ง และเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพูดคุยได้พบปะกันและในที่สุดก็จะเกิดการหมั้นหมายกันและบางคู่จะมีการแต่งงานหลังเสร็จสิ้นปีใหม่

ในส่วนของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านก็จะร้องเพลงโต้ตอบกันในช่วงที่หนุ่มสาวเดินกันไปจนถึงเช้าเป็นความเชื่อว่าเป็นการให้พรในวันปีใหม่นี้ หรือ (เค่อฟูเคียะ)

แต่ในปัจจุบันเนื่องจากความแตกต่างทางฐานะทางการเงินของครัวเรือนแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน การเดินรำปีใหม่นี้ในช่วงหลังหรือในปัจจุบัน จะมีเด็กหนุ่มสาวบางคนเท่านั้นที่ได้แต่งกายอย่างสวยงามเข้าร่วมการเดินรำ เนื่องจากเมื่อแต่งงานแยกครอบครัวออกไปอีกครอบครัวหนึ่ง ไม่สามารถที่จะให้ชุดเครื่องเงินไปด้วยได้ เนื่องจากมีชุดเดียวและชุดเครื่องเงินปัจจุบันมีราคาแพงมาก การเลี้ยงผู้มาเดินรำเจ้าของบ้านอาจเลี้ยงเฉพาะคนที่เดินถึงสว่างก็ได้ หรือเลี้ยงชาวบ้านทั่วไปด้วยก็ได้แล้วแต่กำลังทรัพย์ที่ครัวเรือนนั้นจะทำได้ ซึ่งว่ากันว่าการเลี้ยงลักษณะนี้จะทำให้คนเลี้ยงได้บุญมาก ทำมาหากินขึ้น ปลูกอะไรก็ได้ดี เป็นการทำบุญในช่วงปีใหม่ ส่วนใหญ่จะไปเลี้ยงรวมกันที่บ้านสุดท้ายในการเดินรำ

นายยงยุทธ หรีจา ผู้เก็บข้อมูล

ประเพณีที่ 2 เลี้ยงเจ้าเมืองหรือเลี้ยงศาลเจ้า

ประวัติ / ความเชื่อ

การเลี้ยงศาลเจ้ามีมาตั้งแต่สมัยก่อน เชื่อกันว่าหากไม่เลี้ยงเจ้าเมืองหรือเลี้ยงศาลเจ้าจะทำให้ชาวบ้านมีเรื่องบาดหมางและทะเลาะกันบ่อย พืชที่ปลูก หรือ ผลผลิตต่างๆ จะไม่ออกงามดี การตั้งศาลเจ้าหรือเลี้ยงศาลเจ้าก็จะมีบ้าน 2-3 หลังขึ้นไป แต่ต้องนับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านนับถือภูตผีที่ชาวบ้านก็จะดูแลความทุกข์สุขของชาวบ้านไม่ให้สิ่งชั่วร้ายมาทำร้ายชาวบ้าน

ผีที่ชาวลิซอต้องทำศาลและเลี้ยงมีดังนี้

1. อีต๋ามา (ผีตอ)

เป็นเจ้าของพื้นที่ป่าของหมู่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ดูแลและควบคุมการใช้พื้นที่ป่าทั้งหมด ที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินและคุ้มครองให้ชาวบ้าน การบุกป่าเพื่อทำเป็นที่ทำกินใหม่ต้องขออนุญาตจากอีต๋ามาเสียก่อน ไม่เช่นนั้นอาจได้รับอันตรายจากการทำงานได้ ในพิธีกรรมประจำปีมีการจัดเครื่องเซ่นไหว้ให้ทุกครั้ง เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก ๆ และคนในครอบครัวไม่เจ็บไข้ได้ป่วย

2. อาปาหมุ (ผีปู่ ตา) / อาปาหมุอี (ศาลของอาปาหมุ)

ทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน ดูแลสัตว์เลี้ยง คอยสอดส่องให้ชาวบ้านปฏิบัติตามจารีตประเพณี โดยมีหมอมือเป็นแบบอย่างหรือตัวแทนสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับอาปาหมุ ในการดำเนินงานพิธีกรรมต่างๆ ในศาลเจ้า อาปาหมุทำหน้าที่เปรียบเสมือนนายทะเบียนเก็บบันทึกการเพิ่มลดจำนวนของคนและสัตว์เลี้ยงให้เป็นไปตามทำนองคลองธรรม กล่าวคือเด็กเกิดโดยการแต่งงานและสัตว์เลี้ยงถูกฆ่าเป็นของเซ่นไหว้พิธีกรรม เป็นต้น

3. ชั่วสือ (ผีประจำถิ่น)

ทำหน้าที่คุ้มครองปกป้องชาวบ้านและชุมชนจากภัยอันตรายและความโชคร้ายจากผีร้าย วิญญาณเร่ร่อนต่างๆ จะมีเครื่องเซ่นไหว้ที่ชาวบ้านมอบให้กับผีชั่วสือในพิธีกรรมใช้ไม้หรือกระดามาดัดแต่งให้มีรูปร่างคล้ายโซ่และแกะสลักไม้ให้มีรูปร่างคล้ายปืน มีด หอก ดาบ ให้ไว้เป็นอาวุธจับกุมและขับไล่ผีร้ายออกไปจากหมู่บ้าน อีต๋ามา อาปาหมุและชั่วสือจะถูกอันเชิญมาสิงสถิตอยู่ที่อาปาหมุอีหรือศาลผีปู่ ตา ซึ่งทุกหมู่บ้านจะต้องสร้างและทำพิธีอันเชิญให้เสร็จก่อนที่จะสร้างบ้านเรือนของคนเพื่อตั้งชุมชน

4. ผีบรรพบุรุษ

มีสองกลุ่มคือ หนึ่งผี หรือผีประจำตระกูลเป็นวิญญาณบรรพชนที่อยู่ห่างไกลหลายชั่วรุ่นไม่ค่อยมาเข้าสิงสถิตในหิ้งบูชา เว้นแต่ช่วงพิธีกรรมประจำปีของชุมชนจึงจะมาให้พรแก่บุตรหลาน

อาปาอีหญาหรือผีปู่ย่า เป็นวิญญาณบรรพบุรุษที่นับขึ้นไปประมาณ 3-4 รุ่น ทำหน้าที่ดูแลให้สมาชิกในครอบครัวของบุตรหลานอยู่เย็นเป็นสุข จะได้รับการเซ่นไหว้เพื่อเพิ่มอำนาจเป็นประจำทุกเทศกาล เช่น ปีใหม่ สารทจีน กินข้าวใหม่ เรียกขวัญ ทำศาล เป็นต้น